

Rapport

Ruimte voor zaalsport en bewegingsonderwijs in Heerlen

Zicht op ervaren knelpunten

Ruimte voor zaalsport en bewegingsonderwijs in Heerlen

Zicht op ervaren knelpunten

In opdracht van de gemeente Heerlen

Mulier Instituut

Björn Schadenberg

Amilia Aarnink

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met het Mulier Instituut.

© Mulier Instituut

Utrecht, 1 september 2023

www.mulierinstituut.nl

info@mulierinstituut.nl

Disclaimer

U mag delen uit deze publicatie overnemen op voorwaarde van bronvermelding:

Auteurs, de titel van de publicatie en het jaar van uitgave.

Er gelden gebruiksvoorwaarden voor de foto's in deze publicatie. Neem foto's daarom niet over zonder toestemming van het Mulier Instituut.

Over ons

Het Mulier Instituut doet sportonderzoek voor beleid en samenleving. Voor overheden, maatschappelijke organisaties, onderwijsinstellingen, sportorganisaties en bedrijven onderzoeken we allerlei thema's op het gebied van sport en sportief bewegen: van de sportdeelname van (groepen) Nederlanders tot de motorische vaardigheden van kinderen, en van diversiteit en inclusie in de sport tot de economische impact van sportevenementen.

Het Mulier Instituut is een onafhankelijke stichting zonder winstoogmerk.

Ons doel is bijdragen aan goed onderbouwd beleid, gericht op de bevordering van sport, sportief bewegen en versterking van de sportsector. Dit doen we op verschillende manieren:

We verzamelen data en monitoren de Nederlandse sportsector en beleidsprogramma's.

We ontwikkelen kennis en onderzoeksmethoden via verkennende en verdiepende studies.

We duiden onderzoeksuitkomsten en vertalen deze naar de beleidspraktijk.

We onderbouwen beleidsbeslissingen met expertise en advies.

We bieden gevraagd en ongevraagd duiding en reflectie in de rol van 'kritische vriend' van de sportsector.

We zetten ons in voor de bevordering van de sportwetenschap.

Afkorting & Begrippen

Afkorting

DSA	Database SportAanbod
VTO	Vrijtijdsomnibus

Begrippen

Bewegingsonderwijs
De gymlessen bedoeld om de wettelijke kerndoelen te halen.
Zaalsporten
Sporten die in principe in een sporthal, sportzaal of gymzaal worden beoefend.

Sporthal
Overdekte sportruimte van minimaal 40 bij 20 meter, in principe geschikt voor alle zaalsporten.
Sportzaal
Overdekte sportruimte van circa 28 bij 22 meter, geschikt voor meerdere zaalsporten.

Gymzaal
Overdekte sportruimte van circa 21 bij 12 meter, in beginsel gesticht voor het bewegingsonderwijs, geschikt voor beperkt aantal zaalsporten.

Inhoudsopgave

Ruimte voor zaalsport en bewegingsonderwijs in Heerlen

1	Ruimte voor zaalsport en bewegingsonderwijs	6
1.1	Afbakening	6
1.2	Werkwijze	6
2	Context, trends en ontwikkelingen	9
2.1	Accommodatiebeleid	9
2.2	Accommodatiebehoefte	12
3	Aanbod	19
3.1	Aantallen	19
3.2	Benchmark	21
3.3	Spreiding	21
4	Zaalsport	24
4.1	Deelname	24
4.2	Normatieve behoefte	25
4.3	Gebruik	27
4.4	Ervaring	32
5	Bewegingsonderwijs	37
5.1	Behoefte	37
5.2	Gebruik	42
5.3	Ervaring	44

Zicht op ervaren knelpunten

Inleiding

De gemeente Heerlen heeft signalen ontvangen dat het huidige aanbod aan binnensportaccommodaties in de gemeente ontoereikend is voor de behoefte. Deze rapportage brengt de verhouding tussen aanbod en behoefte aan binnensportaccommodaties in beeld en plaatst de (ervaren) knelpunten in context.

Conclusies en aanbevelingen

Een kwart van de sportverenigingen en -groepen geeft aan dat het aantal binnensportaccommodaties ontoereikend is voor hun behoefte.

De ervaren knelpunten hebben bijna uitsluitend betrekking op het doordeweekse avondgebruik van de sporthallen. Toch bieden de bestaande sporthallen voldoende ruimte voor de behoefte. Dit blijkt uit onze analyses. Een deel van de sporthallen kent een relatief grote leegstand. Veel ervaren knelpunten zijn zeer specifiek locatie- en tijdgebonden en zijn te verhelpen met meer flexibiliteit van de gebruikers tijdens het proces van inroostering. Intensivering van het gebruik van de bestaande sporthallen is in lijn met het geformuleerde sportbeleid van de gemeente Heerlen.

Het is zinvol onderzoek te doen naar de mogelijkheden om het gebruik van de impopulaire accommodaties te vergroten. De gemeente kan een (periodiek) gebruikersoverleg starten om intensivering van het halgebruik te bespreken en om eigenaarschap van de onderbenutting van de accommodaties te creëren.

Acht op de tien schoolleiders geven aan dat het aantal binnensportaccommodaties ontoereikend is voor hun behoefte.

De ervaren knelpunten kunnen we veelal herleiden tot scholen die geen gymnastieklokaal binnen 1.000 meter van het schoolgebouw hebben en tot scholen die een gymnastieklokaal moeten delen met meerdere andere scholen, waardoor organisatorische knelpunten bestaan.

In deze laatste categorie identificeren we vier gebieden waarop het aanbod tekortschiet. Op middellange termijn is uitbreiding van het aanbod op twee van deze gebieden voorzien. Op korte termijn moeten er andere oplossingen komen. Hierbij valt te denken aan efficiëntere inroostering, waarbij minder rekening gehouden kan worden met voorkeursdagen en -tijden. Een andere optie is een grotere rol van andersoortige (sport)accommodaties voor het accommoderen van het bewegingsonderwijs.

Ruimte voor zaalsport en bewegingsonderwijs

De gemeente Heerlen vindt het belangrijk dat inwoners de mogelijkheid hebben om te sporten. Zij heeft hiertoe geen wettelijke taak. De gemeente heeft wel een huisvestingsplicht voor het bewegingsonderwijs.

De gemeente Heerlen heeft signalen ontvangen dat het huidige aanbod aan binnensportaccommodaties in de gemeente ontoereikend is voor de behoefte, zowel vanuit de zaalsport als vanuit het onderwijs. In het coalitieakkoord (2022-2026) en Meerjarig Bestuurlijke Programma (2023-2026) is opgenomen dat hier onderzoek naar wordt uitgevoerd (Gemeente Heerlen, 2022a, 2022b). Deze rapportage brengt de verhouding tussen aanbod en behoefte aan binnensportaccommodaties in beeld en plaatst de (ervaren) knelpunten in context.

1.1 Afbakening

Binnensportaccommodaties zijn overdekte sportruimtes die worden benut voor de beoefening van meerdere zaalsporten en het geven van bewegingsonderwijs (sporthallen, sportzalen en gymzalen). De behoefte aan andere typen overdekte sportaccommodaties, zoals denksportcentra of zwembaden, valt buiten de scope van dit onderzoek.

1.2 Werkwijze

We hebben het aanbod van binnensportaccommodaties geïnventariseerd en weergegeven op kaart. De normatieve behoefte vanuit de zaalsport hebben we bepaald door algemeen geaccepteerde richtlijnen toe te passen. De normatieve behoefte vanuit het bewegingsonderwijs hebben we bepaald aan de hand van de gemeentelijke taakstelling. Ramingen van de ontwikkelingen in de behoeften baseren we op bevolkings- en leerlingenprognoses en trends in het sportaccommodatiegebruik.

Om de normatieve behoefte te duiden en in de lokale context in te bedden, hebben we verhuuroverzichten geanalyseerd, vragenlijsten afgenomen, een bijeenkomst voor de zaalsport georganiseerd en een presentatie gegeven tijdens een overleg van de Regiegroep Lokaal Educatieve Agenda (LEA).

We presenteren resultaten op verschillende niveaus, waaronder stadsdeelniveau. De gemeente Heerlen is opgebouwd uit vier stadsdelen:

- Hoensbroek;
- Heerlerheide;
- Heerlen-Stad;
- Heerlerbaan.

We maken in het rapport vergelijkingen tussen Heerlen en de volgende referentiecijfers:

- het landelijke gemiddelde (Nederland);
- het gemiddelde van de VSG-regio Zuid-Limburg, bestaande uit de gemeenten Beek, Beekdaelen, Brunssum, Eijsden-Margraten, Gulpen-Witter, Kerkrade, Landgraaf, Maastricht, Meerssen, Simpelveld, Sittard-Geleen, Stein, Vaals, Valkenburg aan de Geul en Voerendaal;
- het gemiddelde van vergelijkbare gemeenten op basis van stedelijkheid en omvang, namelijk: Almelo, Bergen op Zoom, Helmond, Hengelo, Nissewaard, Purmerend, Roosendaal, Sittard-Geleen en Velsen.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 beschrijven we de beleidscontext waarin de aanbod-behoefteanalyses zich afspelen, en relevante trends en ontwikkelingen voor de toekomst. In hoofdstuk 3 behandelen we het aanbod van binnensportaccommodaties. In hoofdstuk 4 staat de behoefte vanuit de zaalsport centraal, in hoofdstuk 5 de behoefte vanuit het bewegingsonderwijs. Hoofdstuk 6 vormt het afsluitende hoofdstuk, waarin we alle resultaten samenbrengen en een concluderende beschouwing geven.

Context, trends en ontwikkelingen

In dit hoofdstuk schetsen we de context waarbinnen de aanbod-behoefteanalyses plaatsvinden en geven we relevante trends en ontwikkelingen voor sportaccommodatiebeleid en accommodatiebehoefte weer.

2.1 Accommodatiebeleid

Sport

Sport is een autonome taak van de gemeente; zij heeft alle vrijheid om het sportbeleid te bepalen. Gemeenten rekenen het tot hun verantwoordelijkheid sportbeoefening (via verenigingen) met onder andere sporthallen en sportvelden te faciliteren, ook al is er geen wettelijk kader dat dit verplicht. In beginsel doen ze dit vanuit de gedachte van marktfalen en het sociaal-maatschappelijke belang van sport (Hoekman, 2018).

Waar in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw een bouw golf van gemeentelijke sportaccommodatie plaatsvond (Van der Poel et al., 2016), richt het huidige gemeentelijke sportaccommodatiebeleid zich veelal op het beter benutten van de bestaande infrastructuur (Hoekman & Schadenberg, 2023). De laatste twee decennia zit de vernieuwing van het landschap vooral in de hoek van de commerciële initiatieven (fitnesscentra, klimhallen) en, recenter, padel (Van der Poel et al., 2016).

De gemeente Heerlen heeft vastgelegd bij knelpunten en een toenemende behoefte (in eerste instantie) te kijken naar de mogelijkheden van het bestaande aanbod. Hierbij wil zij een beroep doen op de creativiteit en flexibiliteit van de gebruikers op piekmomenten (Gemeente Heerlen, 2022a, 2022b).

Om de bestaande infrastructuur beter te laten renderen staat verhoging van de multifunctionaliteit en het meervoudig gebruik van sportaccommodaties hoog op de gemeentelijke agenda (Hoekman & Van der Maat, 2017; Hoogendam et al., 2021). Steeds meer sportparken worden opengesteld (open sportparken) of er worden vrij toegankelijke voorzieningen toegevoegd (calisthenics, survivalparcours). In sporthallen zien we steeds vaker dat modules worden toegevoegd (urban sports-elementen, gamification). Gemeenten introduceren flexibele exploitatiemodellen voor sportvelden, waardoor ze beter kunnen sturen op mede-/deelgebruik van de velden (Schots & Schadenberg, 2020).

Sportbonden nemen hun verantwoordelijkheid in de landelijke ambitie om de benutting van de sportaccommodaties te verhogen door bijvoorbeeld flexibele

speeldagen te introduceren, doordeweekse competitie te stimuleren of normen en planningsregels aan te passen (Hoekman & Schadenberg, 2023).

De gemeente is in de meeste gevallen niet langer de partij die financiert, beheert én coördineert. Steeds meer gemeenten besteden de uitvoering van het sportbeleid uit aan andere organisaties (Schadenberg, 2022). In het Nederlandse sportlandschap neemt de rol van externe uitvoeringsorganisaties toe, met name voor de uitvoering van het sportaccommodatiebeleid. De exploitatie van sportaccommodaties wordt steeds vaker verzelfstandigd of uitbesteed (Hoogendam et al., 2021).

De rol van verenigingen bij het beheer en de exploitatie van sportaccommodaties is de laatste decennia toegenomen. Met name zijn meer onderhoudstaken bij veldsportverenigingen komen te liggen (Hoekman et al., 2022). Er wordt meer van verenigingen verwacht om de maatschappelijke waarde van de sportaccommodatie te verhogen, bijvoorbeeld door de accommodatie rookvrij te maken, gezonde alternatieven in de sportkantine aan te bieden of activiteiten open te stellen voor niet-leden (Lucassen et al., 2018).

Bij de totstandkoming van het sportbeleid wordt samengewerkt met andere beleidsterreinen of gemeentelijke afdelingen. Sportbeleid wordt (daarmee) vaker integraal ingestoken (Hoogendam et al., 2021). Andere gemeentelijke domeinen dragen vaker financieel bij aan het sportbudget. De financiële bijdrage is meestal voor activiteiten die ook voor de andere domeinen baten realiseren en komt niet zozeer direct ten goede van sportaccommodaties.

Bewegingsonderwijs

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de huisvesting van scholen in het basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs. Hieronder vallen voorzieningen voor het bewegingsonderwijs. Lokaal is deze zorgplicht uitgewerkt in een gemeentelijke verordening.

Scholen in het primair onderwijs zijn vanaf het schooljaar 2023-2024 verplicht om voor alle leerlingen wekelijks twee gymlessen van 45 minuten te verzorgen. Deze deugdelijkheidseis heeft geen gevolgen voor de gemeentelijke zorgplicht. Vanuit de Wet op primair onderwijs konden scholen al ruimte aanvragen om het straks verplichte aantal gymlessen te geven. In het schooljaar 2020-2021 gaf slechts 53 procent van de scholen in Nederland aan alle groepen wekelijks twee gymlessen (Slot-Heijs, 2021).

Uit landelijk onderzoek blijkt dat een vijfde van de schoolleiders in het primair onderwijs verwacht niet te kunnen voldoen aan de deugdelijkheidseis in het schooljaar 2023-2024. De meest genoemde reden hierbij, die ruim de helft van deze schoolleiders noemde, is te weinig beschikbare ruimte in de binnensportaccommodaties. Bij een kwart vormt de afstand tot het gymnastieklokaal een belemmering (Slot-Heijs, 2021).

Veel gemeenten kijken naar andersoortige (sport)accommodatie om het verplichte aantal gymlessen te laten plaatsvinden (Vrieswijk & Schadenberg, 2023). De Koninklijke Vereniging voor Lichamelijke Opvoeding (KVLO) heeft in een leerlijnanalyse inzichtelijk gemaakt hoe ze deze accommodaties als *aanvullende* gymlocatie kunnen inzetten (KVLO, 2023). Hierbij is het advies om 30 minuten gymles te geven bij deze aanvullende gymlocatie en 60 minuten in een binnensportaccommodatie. De wettelijke zorgplicht heeft in principe betrekking op gymzalen, sportzalen en sporthallen. Deze accommodaties zijn geschikt voor alle leerlijnen van het bewegingsonderwijs.

De laatste jaren is er meer aandacht voor het dynamischer maken van de tijd die leerlingen op school doorbrengen, zowel in het primair onderwijs (Slot-Heijs, 2021) als in het voortgezet onderwijs (Slot-Heijs et al., 2022). Tijdens schooltijd organiseren nagenoeg alle scholen in het primair onderwijs beweegmomenten tussen of tijdens de lessen. In het voortgezet onderwijs vinden op steeds meer scholen sportactiviteiten tijdens de pauze plaats, maar is het aanbod vrijblijvender.

In het coalitieakkoord (2022-2026) van de gemeente Heerlen staat de ambitie om sporten op scholen te stimuleren (Gemeente Heerlen, 2022a). Daarnaast heeft de gemeente, samen met voorschoolse voorzieningen, het primair onderwijs en kernpartners jeugd, in de Lokale Educatieve Agenda (2023-2027) vastgelegd dat ze investeren in de rijke schooldag, onder andere voor aanvullend sport- en beweegaanbod tijdens de schooldag (Gemeente Heerlen, 2022b).

De gemeente heeft geen zorgplicht voor het mogelijk maken van de aanvullende sport- en beweegactiviteiten tijdens of buiten schooltijd. De meeste activiteiten kunnen goed plaatsvinden in het (bestaande) klaslokaal of schoolgebouw of op het schoolplein. Wel kijkt ze, zeker bij nieuwbouw, steeds vaker naar vergrote speellocalen, ruimere schoolpleinen en beweegpleinen rondom het schoolgebouw. De schoolomgeving wordt hiermee breder inzetbaar, eventueel ook voor de reguliere gymlessen.

2.2 Accommodatiebehoefte

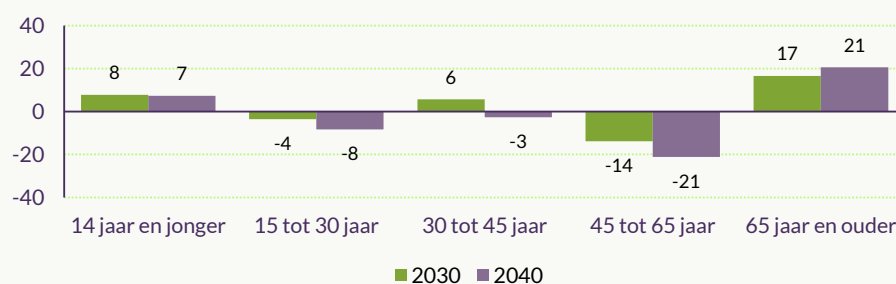
Bevolkingsprognoses

De bevolkingsontwikkeling is van directe invloed op de behoefte aan en het gebruik van sportaccommodaties. Het is de verwachting dat de bevolking van Heerlen licht toeneemt tot 2030 (+1% t.o.v. 2022) om vervolgens richting 2040 af te nemen (-2%). De grootste toename vindt plaats bij het aantal inwoners van 65 jaar en ouder, maar ook het aantal inwoners jonger dan 15 jaar neemt toe (figuur 2.1). Zoals we verderop zullen zien, worden binnensportaccommodaties met name door kinderen en jongeren gebruikt.

Figuur 2.1

Verwachte ontwikkeling bevolking gemeente Heerlen

(in procenten ten opzichte van 2022)

Bron: CBS Statistiek bevolking, 2022; ABF Research, prognoses gemeente Heerlen. Bewerking: Mulier Instituut.

Leerlingenprognoses

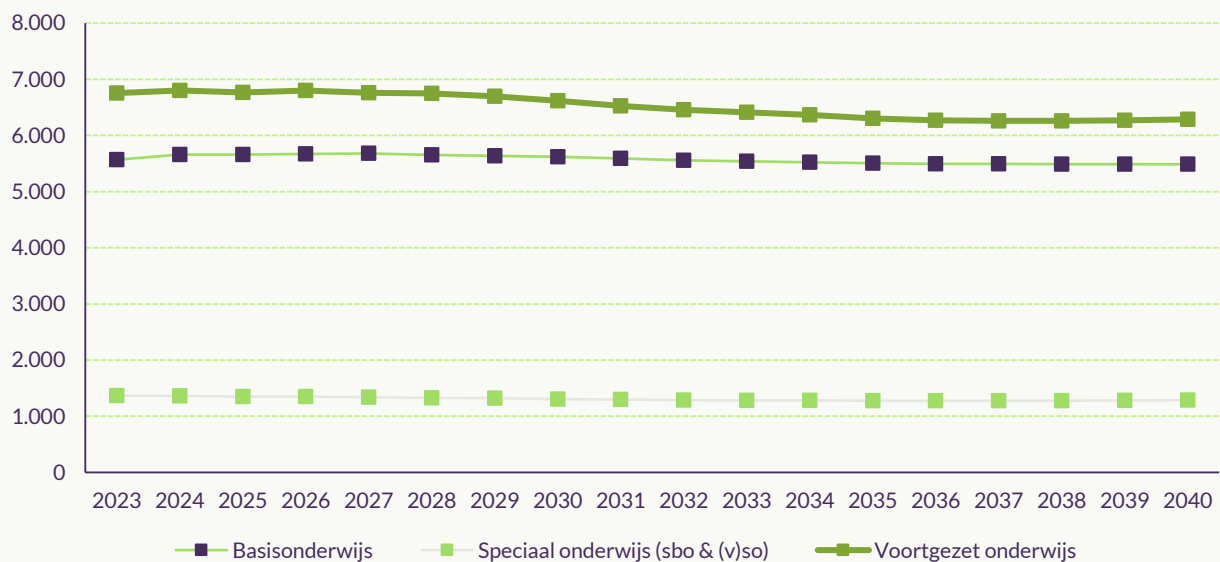
De omvang van de gemeentelijke huisvestingsplicht voor het onderwijs is onder andere afhankelijk van het aantal leerlingen dat staat ingeschreven op de scholen. De verwachting is dat het aantal leerlingen van de scholen in Heerlen van ruim 13.600 in 2023 afneemt naar circa 13.000 in 2040 (-5%). De afname vindt in elk onderwijstype plaats (figuur 2.2).

Het aantal leerlingen op de scholen in Heerlerheide neemt sneller af dan in de andere stadsdelen. In Heerlerbaan is in 2040 het aantal leerlingen hoger dan in 2023 (niet in figuur).

Figuur 2.2

Verwachte ontwikkeling totale aantal leerlingen scholen gemeente Heerlen

(in aantallen)

Bron: Pronexus, leerlingenprognoses basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs, 2023-2043.

Ontwikkeling sportdeelname

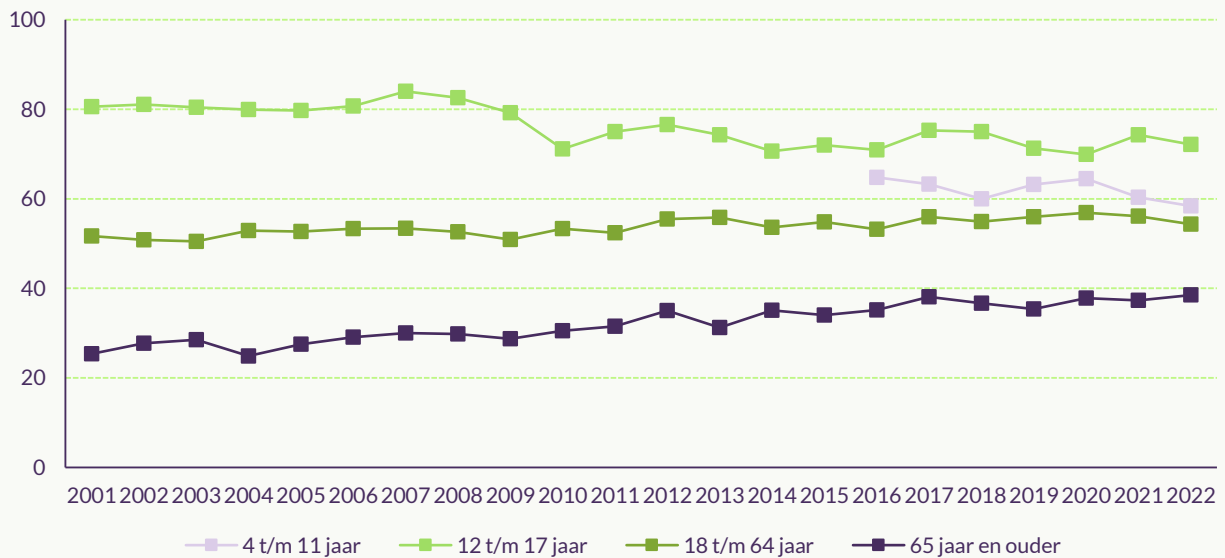
In 2022 sportte 43,5 procent van de volwassen inwoners van Heerlen van 18 jaar en ouder minstens één keer per week. In 2020 was dit nog 39 procent en in 2016 41 procent. Ondanks de stijging is de wekelijkse sportdeelname fors lager dan het landelijke en regionale gemiddelde. De sportdeelname onder de jongere inwoners van de gemeente is niet bekend.

In 2022 deed 53 procent van de Nederlanders van 4 jaar en ouder één keer per week of vaker aan sport. Gedurende de afgelopen twee decennia is het percentage wekelijkse sporters onder ouderen gestegen van 25 naar 39 procent. Daarentegen is het percentage wekelijkse sporters onder jongeren juist gedaald van 81 naar 72 procent. Volwassenen laten een licht stijgende trend zien (figuur 2.3).

Figuur 2.3

Aandeel wekelijkse sporters

(in procenten van de Nederlandse bevolking)

Bron: Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor, CBS i.s.m. RIVM, 2010-2022.

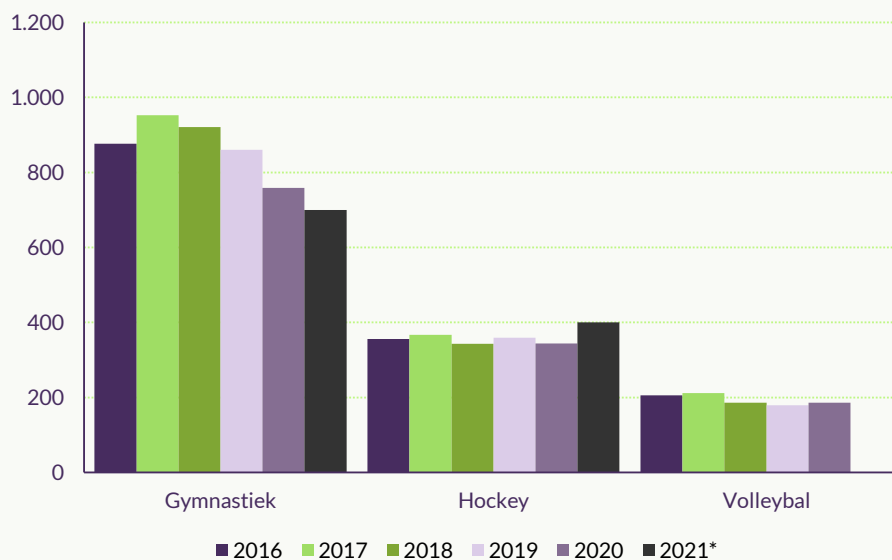
Bijna een kwart van de Nederlanders was in 2022 lid van een sportbond (24%). Dit aandeel is sinds 2020 na een periode van daling weer toegenomen. In Heerlen was iets meer dan 13 procent lid van een sportbond. Dit percentage is structureel afgenomen sinds 2016.

Het aantal inwoners van Heerlen dat lid is van een gymnastiekvereniging aangesloten bij de KNGU is de laatste jaren afgenomen. Het aantal lidmaatschappen bij hockeybond KNHB is recent toegenomen, terwijl dat bij volleybalbond Nevobo stabiel is gebleven (figuur 2.4). Landelijk zagen de meeste zaalsportbonden de laatste jaren een structurele terugloop in het aantal lidmaatschappen.

Figuur 2.4

Ontwikkeling aantal inwoners gemeente Heerlen met een lidmaatschap van diverse sportbonden

(in aantallen)

Bron: NOC*NSF, sportbondleden per gemeente, 2016-2021.

* Het aantal inwoners met een lidmaatschap van Nevobo in 2021 is niet bekend.

Ontwikkeling sportaccommodatiegebruik

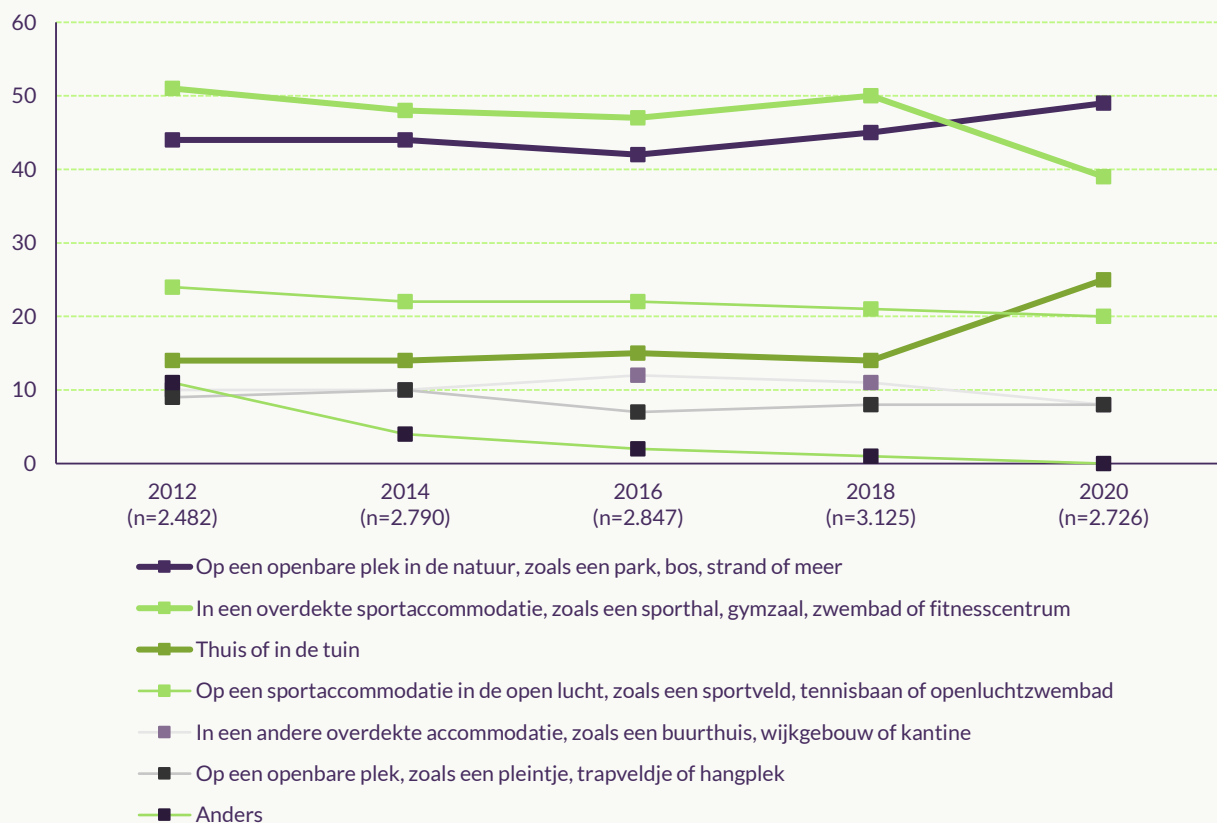
Door de jaren heen is een ontwikkeling in accommodatiegebruik te zien met minder gebruik van buitensportaccommodaties en met uitzondering van 2018 een afname in het gebruik van binnensportaccommodaties. Het gebruik van de openbare ruimte neemt juist toe. In 2020 is een meting uitgevoerd waarin het effect van de coronamaatregelen goed zichtbaar is (figuur 2.5).

De Nederlandse jeugd maakt vooral gebruik van binnensportaccommodaties voor de sportbeoefening. Dit accommodatiegebruik neemt af naarmate de leeftijd toeneemt (niet in figuur).

Figuur 2.5

Beoefening van sportactiviteiten naar locatie

(Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder)

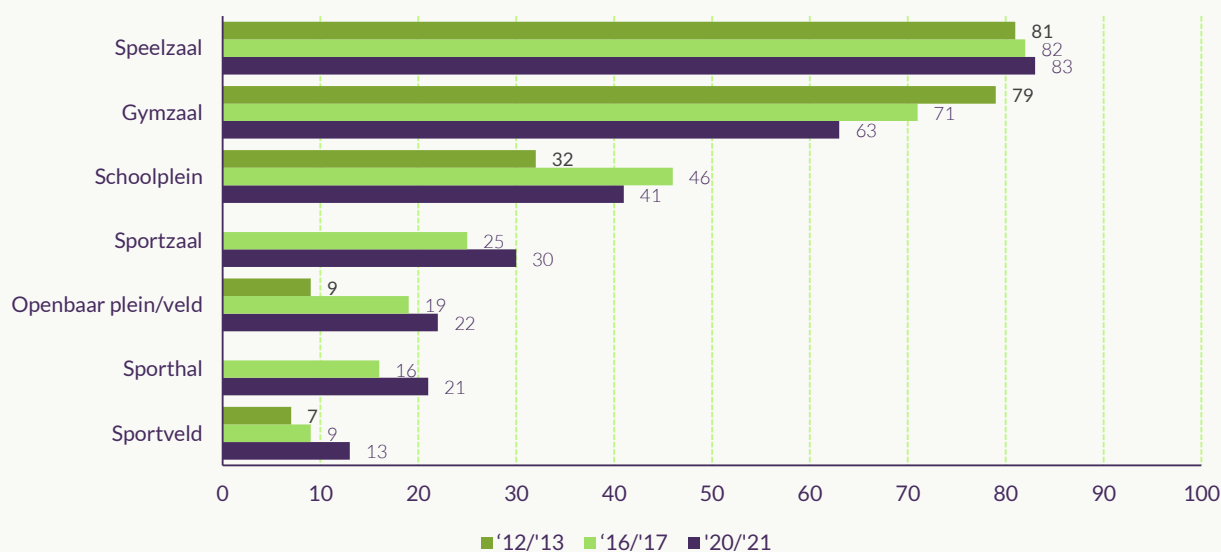
Bron: SCP/CBS (VTO), 2012-2020.

Het bewegingsonderwijs in het primair onderwijs beweegt zich steeds meer naar buiten. Gymlessen vinden steeds vaker plaats op een buitenvoorziening, zoals een sportveld of schoolplein (figuur 2.6). Deze trend was al ingezet voordat de deugdelijkheidseis van het aantal gymlessen werd aangekondigd. Ook in het voortgezet onderwijs vindt een groot deel van de lessen lichamelijke opvoeding in de buitenlucht plaats. Het accommodatiegebruik in het voortgezet onderwijs is minder veranderd dan in het primair onderwijs (niet in figuur).

Figuur 2.6

Voorzieningen die basisscholen structureel gebruiken voor het bewegingsonderwijs

(in procenten, n=1.803/788/839)

Bron: Mulier Instituut, Monitor bewegingsonderwijs en sport in het primair onderwijs, 2013, 2017 en 2021.

Aanbod

In dit hoofdstuk behandelen we het aanbod van accommodaties die worden benut, of kunnen worden benut, voor de beoefening van meerdere zaalsporten en het geven van bewegingsonderwijs. Van groot naar klein maken we onderscheid in sporthallen, sportzalen en gymzalen.

3.1 Aantallen

In Heerlen zijn vijf sporthallen, vier sportzalen en 24 gymzalen (tabel 3.1; tabel 3.2). De gemeente Heerlen is eigenaar van de meeste sporthallen en sportzalen en een deel van de gymzalen. De gemeentelijke accommodaties zijn beschikbaar voor de (georganiseerde) zaalsport en het bewegingsonderwijs. De overige accommodaties zijn veelal in eigendom van onderwijsstichtingen. Een groot deel van de niet-gemeentelijke gymzalen wordt alleen voor het bewegingsonderwijs benut.

Tabel 3.1

Aanbod van sporthallen en sportzalen in de gemeente Heerlen in 2023

Voorziening	Wijk	Eigenaar
<i>Sporthallen</i>		
In de Biessen	Hoensbroek	Gemeente Heerlen
Varenbeuk	Heerlerheide	Gemeente Heerlen
A Gene Bek	Heerlen-Stad	Gemeente Heerlen
Palemig	Heerlen-Stad	Gemeente Heerlen
Sintermeertencollege	Heerlen-Stad	Sintermeertencollege
<i>Sportzalen</i>		
Adelante Zorggroep	Hoensbroek	Adelante Zorggroep
Meezenbroekerweg	Heerlen-Stad	Gemeente Heerlen
Zeswegen	Heerlen-Stad	Gemeente Heerlen
Bernardinuscollege	Heerlen-Stad	Bernardinuscollege

Bron: Mulier Instituut, Database SportAanbod (DSA), 2023.

Tabel 3.2

Aanbod van gymzalen in de gemeente Heerlen in 2023

(in aantallen; tussen haakjes het aantal in gemeentelijke eigendom)

Stadsdeel	Totaal
Heerlen-Stad	14 (4)
Heerlerheide	3 (2)
Hoensbroek	6 (2)
Heerlerbaan	1 (1)
Totaal	24 (9)

Bron: Mulier Instituut, Database SportAanbod (DSA), 2023.

In bijlage 1 staat een overzicht van de gymzalen.

Geplande mutaties

Er staan diverse mutaties in het aanbod gepland. Er komen drie extra sporthallen en één extra sportzaal. Zes gymzalen verdwijnen.

Hoensbroek

- Bij het Sint-Janscollege wordt een sporthal gerealiseerd. De nieuwe sporthal gaat één geheel vormen met het nieuwe onderwijsgebouw. Oplevering is voorzien in 2024. De huidige drie gymzalen van de school komen te vervallen. De sporthal wordt uitsluitend voor het bewegingsonderwijs ingezet.

Heerlen-Stad

- In het plan van eisen voor de nieuwbouw van het Grotiuscollege en Vrijeschool Parkstad (één locatie) is een sporthal opgenomen. Het is nog niet bekend waar de nieuwbouw plaatsvindt. Ook is nog niet bekend wanneer deze gereed is. De scholen liggen nu in Bekkerveld. Definitieve besluitvorming moet nog plaatsvinden. De huidige twee gymzalen van het Grotiuscollege komen te vervallen bij ingebruikname van de nieuwe locatie. De sporthal wordt uitsluitend voor het bewegingsonderwijs ingezet.
- Ook in de nieuwbouwplannen voor het Herlecollege is een sporthal opgenomen. De nieuwe locatie is voorzien aan de CBS-weg in de wijk Zeswegen-Husken. De huidige locatie ligt in Meezenbroek-Schaesburgerveld. Het is nog niet bekend wanneer de nieuwbouw gereed is. Definitieve besluitvorming over de nieuwbouw moet nog plaatsvinden. Vooralsnog zijn de plannen dat ook deze sporthal alleen voor het bewegingsonderwijs wordt ingezet.

Heerlerbaan

- In Heerlerbaan wordt een Brede Maatschappelijke Voorziening (BMV) gerealiseerd. Onderdeel van de BMV is een sportzaal. Daarnaast worden de basisscholen De Windwijzer en De Tovercirkel (loc. Heerlerbaan) onderdeel van de BMV. Deze locatie van De Tovercirkel is tijdelijk gehuisvest in Heerlen-Stad. Oplevering van de BMV wordt in 2024 verwacht. De BMV is dan naast het bewegingsonderwijs ook beschikbaar voor de zaalsport.
- De gemeentelijke gymzaal aan de Vullingsweg wordt na oplevering van de BMV gesloopt.

Sporthallen voor bewegingsonderwijs én sport

Het is opvallend dat de geplande sporthallen in de gemeente Heerlen uitsluitend beschikbaar zijn voor het bewegingsonderwijs. We zien dat de laatste jaren bij nieuwbouw waar mogelijk de koppeling tussen bewegingsonderwijs en sport wordt gemaakt. Nieuwbouw van sporthallen vindt alleen plaats als er vanuit beide domeinen behoefte bestaat (KVLO, 2019; Schadenberg et al., 2020). Zonder deze koppeling kan er sprake zijn van onderbenutting en dit komt de sociaalmaatschappelijke waarde van de accommodatie niet ten goede (Hoekman & Schadenberg, 2023).

3.2 Benchmark

De vijf sporthallen in Heerlen vertalen zich naar 1,4 sporthal per 25.000 inwoners. De gemeente telt in vergelijking met referentiecijfers relatief weinig sporthallen en juist veel sportzalen en gymzalen (tabel 3.3). Dat blijkt uit een vergelijking op basis van de gegevens uit de Database Sportaanbod (DSA).

Sporthallen zijn groot genoeg voor alle zalsporten. Sportzalen en gymzalen kennen een beperktere functionaliteit.

Wanneer alle geplande mutaties in het aanbod hebben plaatsgevonden, zijn er in de gemeente 2,3 sporthallen, 1,4 sportzaal en 5,2 gymzalen per 25.000 inwoners in Heerlen.

Tabel 3.3

Vergelijking aanbod binnensportaccommodaties gemeente Heerlen in 2023

(in aantallen per 25.000 inwoners)

	Sporthallen	Sportzalen	Gymzalen
Gemeente Heerlen	1,4	1,2	6,9
VSG-regio Zuid-Limburg	2,0	1,1	8,4
Referentiegemeenten	2,0	0,9	6,5
Nederland	2,1	1,0	5,9

Bron: Mulier Instituut, Database SportAanbod (DSA), 2023.

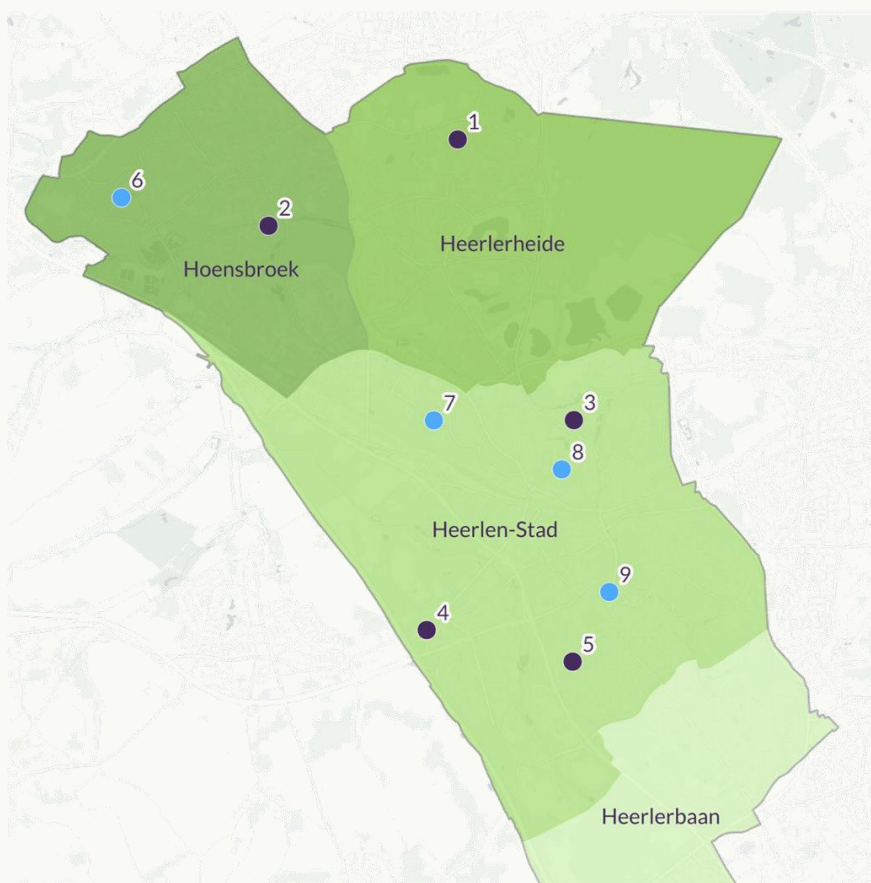
3.3 Spreiding

De sporthallen en -zalen liggen over de gemeente verspreid (figuur 3.1). De meeste sporthallen en -zalen liggen in het stadsdeel Heerlen-Stad. De gymzalen liggen ook verspreid over de gemeente, veelal bij de scholen in de buurt (niet op de kaart).

We zien dat in de directe omgeving van de sporthal van het Sintermeertencollege en de Varenbeuk minder inwoners wonen. Binnen een straal van 1.000 meter van sporthallen A Gene Bek, In De Biessen en Palemig wonen ruim 10.000 inwoners. Voor sporthal Varenbeuk (circa 7.700) en Sintermeertencollege (3.200) ligt dit aantal lager.

Figuur 3.1

Aanbod sporthallen en sportzalen in de gemeente Heerlen in 2023

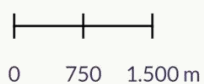
- 1) Varenbeuk
- 2) In de Biessen
- 3) Palemig

- 4) Sintermeerten College
- 5) A Gene Bek
- 6) Adelante Zorggroep

- 7) Zeswegen
- 8) Meezenbroekerweg
- 9) Bernardinuscollege

Soort accommodatie

- Sporthal
- Sportzaal

Bron: Mulier Instituut, Database SportAanbod (DSA), 2023. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

Zaalsport

In dit hoofdstuk behandelen we de behoefte van de zaalsportverenigingen aan binnensportaccommodaties.

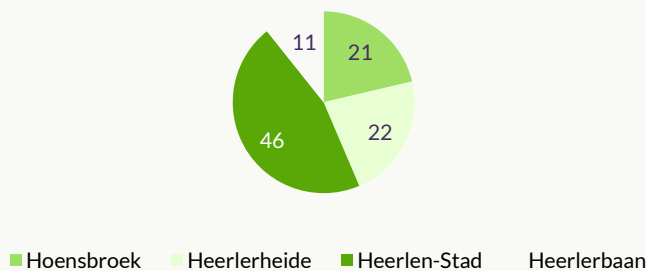
4.1 Deelname

Heerlen telt in 2022 ruim 86.000 inwoners. We schatten dat circa 8.500 van hen gebruikmaken van de binnensportaccommodaties voor sportbeoefening. De meeste zaalsporters wonen in Heerlen-Stad (figuur 4.1). In lijn met de bevolkingsontwikkeling neemt het aantal zaalsporters de komende jaren toe, om daarna weer af te nemen (figuur 4.2).

Figuur 4.1

Geschatte verdeling zaalsporters woonachtig in de gemeente Heerlen in 2022

(Op basis van landelijk accommodatiegebruik, gecorrigeerd naar lokale sportdeelname)

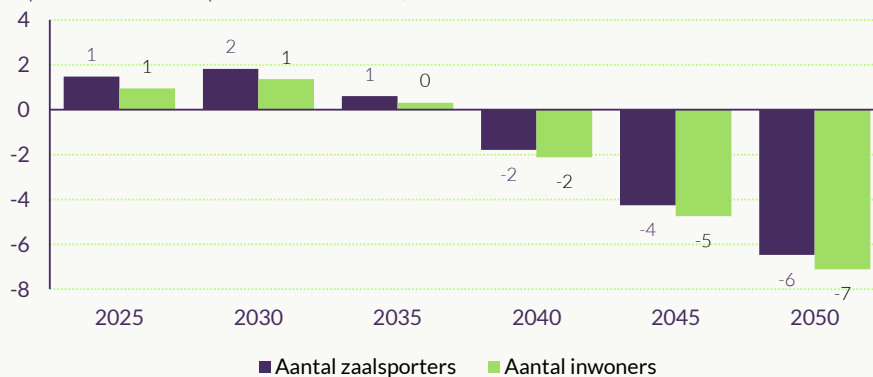

CBS Statistiek bevolking, 2022; CBS Vrijetijdsomnibus (VTO), 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

Figuur 4.2

Geschatte ontwikkeling aantal inwoners en zaalsporters in de gemeente Heerlen

(in procenten ten opzichte van 2022)

Bron: CBS Statistiek bevolking, 2022; ABF Research, prognoses gemeente Heerlen; CBS Vrijetijdsomnibus (VTO), 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

4.2 Normatieve behoefte

We stellen de normatieve behoefte aan ruimte voor de (georganiseerde) zaalsport in de gemeente vast op minimaal vijf en maximaal acht sporthallen (tabel 4.1). Het huidige aantal van vijf sporthallen is conform de minimale behoefte. De spreiding van de bestaande sporthallen is in lijn met de (minimale) behoefte naar stadsdeel.

De verwachte bevolkingsontwikkeling heeft geringe invloed op de normatieve behoefte (niet in figuur).

Toelichting

De draagvlakcijfers zijn gebaseerd op landelijk onderzoek. De uitkomsten geven een globale inschatting van de lokale behoefte aan sporthallen. De lokale context kan vervolgens worden benut om een meer nauwkeuriger beeld te geven.

Een aanbod in de onderste helft van de behoeftebandbreedte is in lijn met de lage sportdeelname in de gemeente Heerlen en het lage aandeel van de inwoners dat lid is van een sportvereniging.

Tabel 4.1

Aanbod-behoefteanalyse sporthallen voor de (georganiseerde) zaalsport in de gemeente Heerlen

(in aantallen; op basis van landelijke draagvlakcijfers)

Stadsdeel	Aanbod	Behoefte	
		Minimaal	Maximaal
Hoensbroek	1	1,1	1,9
Heerlerheide	1	1,1	1,9
Heerlen-Stad	3	2,3	4,0
Heerlerbaan	-	0,5	0,9
Gemeente Heerlen	5	5,0	8,7

Bron: Schadenberg et al., 2020.

Op een enkele inwoner van Heerlen na is de afstand tot de dichtstbijzijnde sporthal minder dan 3.000 meter. Drie kilometer wordt algemeen beschouwd als de maximale afstand die men bereid is af te leggen voor sportbeoefening (Hoekman et al., 2013).

Inwoners van de gemeente moeten gemiddeld 1,4 kilometer afleggen naar de dichtstbijzijnde sporthal (tabel 4.3). Landelijk is de gemiddelde afstand naar de dichtstbijzijnde sporthal 1,6 kilometer.

Voor een deel van de inwoners van Heerlerbaan ligt de dichtstbijzijnde sporthal in Kerkrade (sporthal Kerkrade-West). Als we deze sporthal buiten beschouwing laten, woont een kwart van de inwoners van Heerlerbaan verder dan 3.000 meter van een sporthal.

Tabel 4.2

Gemiddelde afstand inwoners gemeente Heerlen tot dichtstbijzijnde sporthal in 2023

(in kilometers; gemeten over de weg)

Stadsdeel	Gemiddelde afstand	Aantal inwoners
Hoensbroek	1,3	18.600
Heerlerheide	1,5	18.800
Heerlen-Stad	1,3	38.800
Heerlerbaan	1,9	9.300
Gemeente Heerlen	1,4	85.500

Bron: Mulier Instituut, Database SportAanbod (DSA), 2023; Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Statistische gegevens per vierkant 2021.

4.3 Gebruik

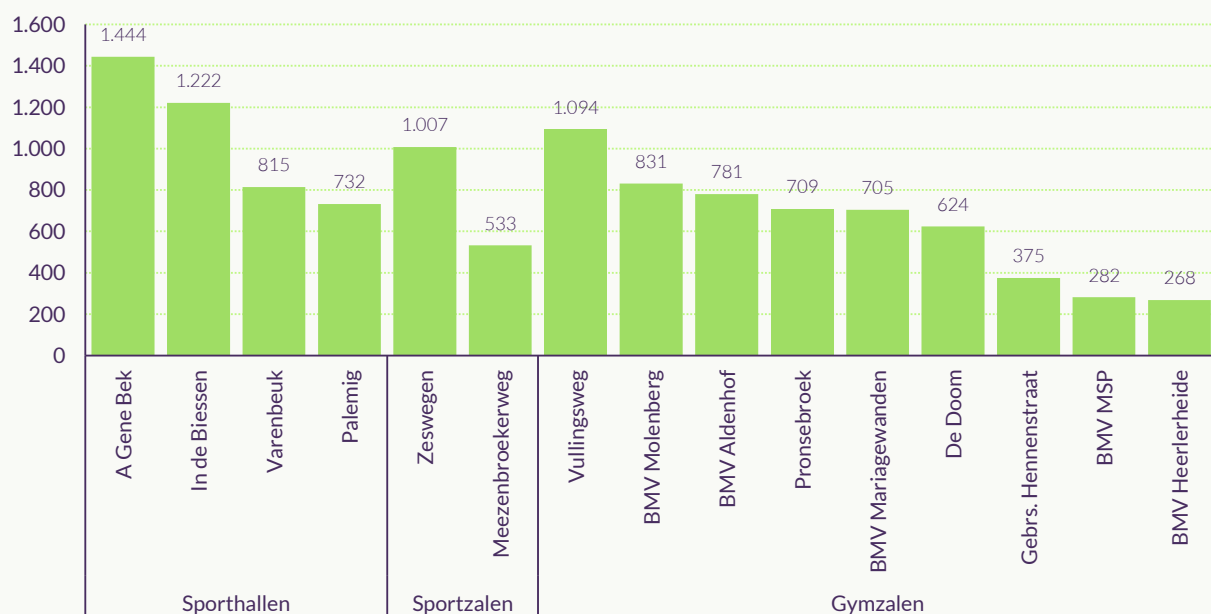
In de gemeentelijke sporthallen werd gemiddeld circa 1.000 uur gesport in seizoen 2022-2023 (figuur 4.3). Dat blijkt uit onze analyse van de verhuuroverzichten uit het planningssysteem van de verhuurafdeling van de gemeente Heerlen. In de gemeentelijke sportzalen werd gemiddeld circa 770 uur gesport, in de gymzalen circa 630 uur.

Opvallend is dat in de sporthallen Palemig en Varenbeuk beduidend minder werd gesport dan in A Gene Bek en In de Biessen. Een mogelijke verklaring voor het relatief lage gebruik van Varenbeuk is dat in de (directe) omgeving van de sporthal minder mensen wonen dan bij de andere gemeentelijke sporthallen (zie hoofdstuk 3). Bij oplevering van A Gene Bek in 2015 was het de verwachting van de gemeente dat sportverenigingen die in Palemig actief waren, zouden verhuizen naar de nieuwe sporthal (Gemeente Heerlen, 2015).

Figuur 4.3

Jaargebruik sport gemeentelijke binnensportaccommodaties gemeente Heerlen in het seizoen 2022-2023

(in gewogen uren)

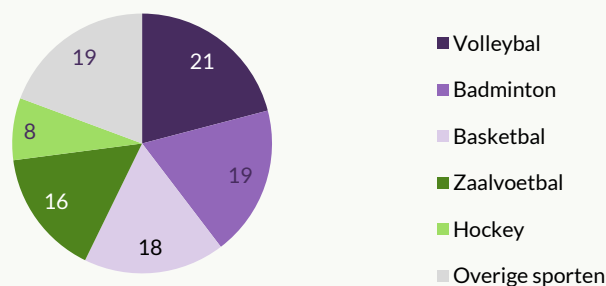
Bron: Gemeente Heerlen, werklijsten sporthallen, sportzalen en gymzalen, 2022-2023. Bewerking: Mulier Instituut.

Volleybal was de meest beoefende sport in de gemeentelijke sporthallen in het seizoen 2022-2023: 21 procent van het sportgebruik was volleybal (figuur 4.4). Het sportgebruik van de gemeentelijke sportzalen en gymzalen betrof voornamelijk gymnastiek/turnen en vecht- en verdedigingssporten (niet in figuur). We zien dat het sportgebruik op naam staat van relatief veel sportverenigingen en -groepen die relatief veel uren afnamen. In sporthallen in andere gemeenten zien we vaker dat sporthallen twee of drie grote verenigingen kennen, aangevuld met gebruikers met weinig uren.

Figuur 4.4

Sportgebruik gemeentelijke sporthallen gemeente Heerlen in het seizoen 2022- 2023

(in procenten van het totale sportgebruik)

Bron: Gemeente Heerlen, werklijsten sporthallen, 2022-2023. Bewerking: Mulier Instituut.

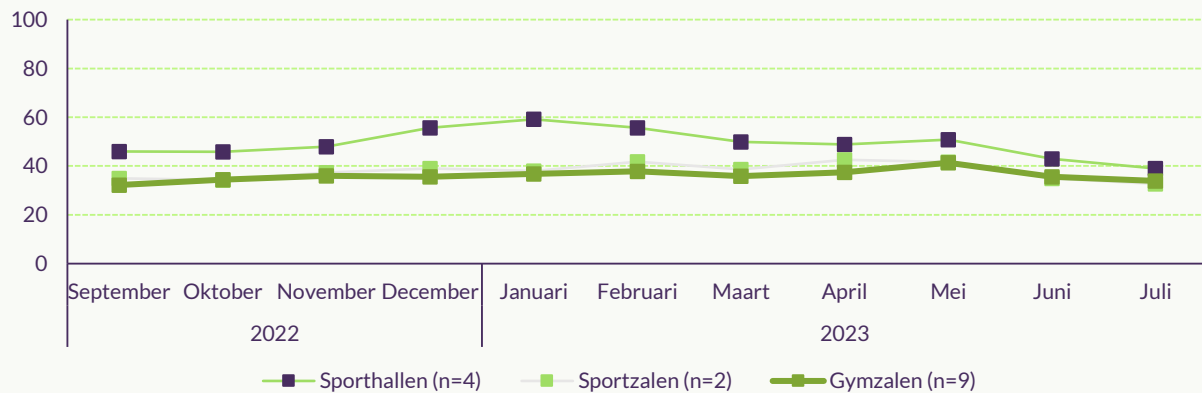
De bezetting van de binnensportaccommodaties varieert gedurende het seizoen (figuur 4.5). Zaalcompetities van 'veldsporten' (bv. hockey) vinden alleen plaats gedurende de wintermaanden. Deze sporten vinden veelal plaats in sporthallen. Het gebruik van de sportzalen en gymzalen is constanter.

De bezetting van de binnensportaccommodaties varieert ook gedurende de dag. Doordeweeks in de ochtend en vroege middag (09:00-16:00 uur) vindt het meeste bewegingsonderwijs plaats. In de avond zijn de uren tussen 18:00 en 22:00 uur het best bezet, met als gevolg een golfbeweging in de bezetting per uur (figuur 4.6). Het meeste weekendgebruik van de accommodaties vindt plaats in de sporthallen tussen 09:00 en 19:00 uur (niet in figuur).

Figuur 4.5

Gemiddelde maandbezetting gemeentelijke binnensportaccommodaties gemeente Heerlen tussen 08:00 en 23:00 uur, naar type, in seizoen 2022-2023

(in procenten, vakantie- en feestdagen buiten beschouwing gelaten)

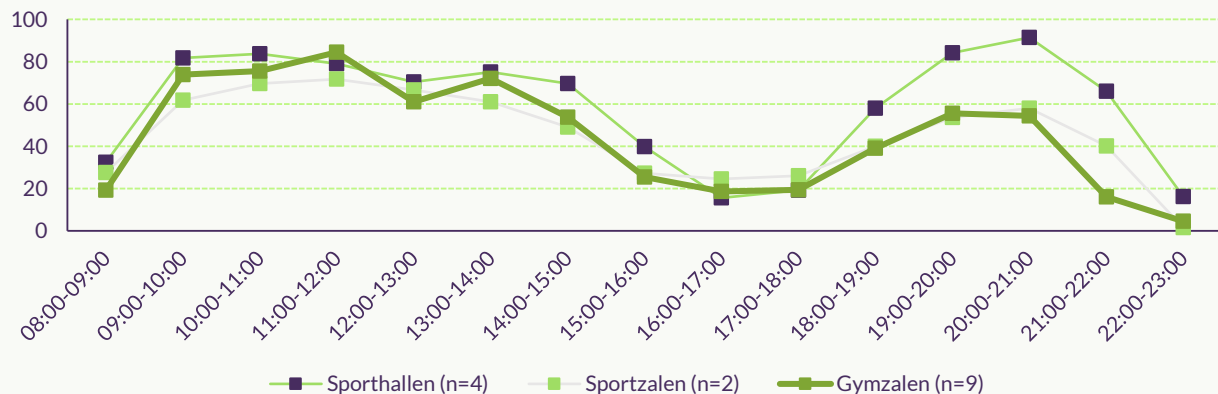

Bron: Gemeente Heerlen, werklijsten sporthallen, sportzalen en gymzalen, 2022-2023. Bewerking: Mulier Instituut.

Figuur 4.6

Gemiddelde doordeweekse bezetting gemeentelijke binnensportaccommodaties gemeente Heerlen in seizoen 2022-2023

(in procenten, vakantie- en feestdagen buiten beschouwing gelaten)

Bron: Gemeente Heerlen, werklijsten sporthallen, sportzalen en gymzalen, 2022-2023. Bewerking: Mulier Instituut.

De gemiddelde doordeweekse bezetting in de sporthallen in de namiddag en avond (16:00-23:00 uur) was 47 procent van maart tot en met oktober en 56 procent in de wintermaanden. Tijdens de avondpiekuren (18:00-22:00 uur) hadden de sporthallen een gemiddelde bezettingsgraad van 72 procent buiten de wintermaanden en 80 procent in de wintermaanden. Sporthallen A Gene Bek en In de Biessen waren beduidend beter bezet dan sporthallen Palemig en Varenbeuk (figuur 4.7).

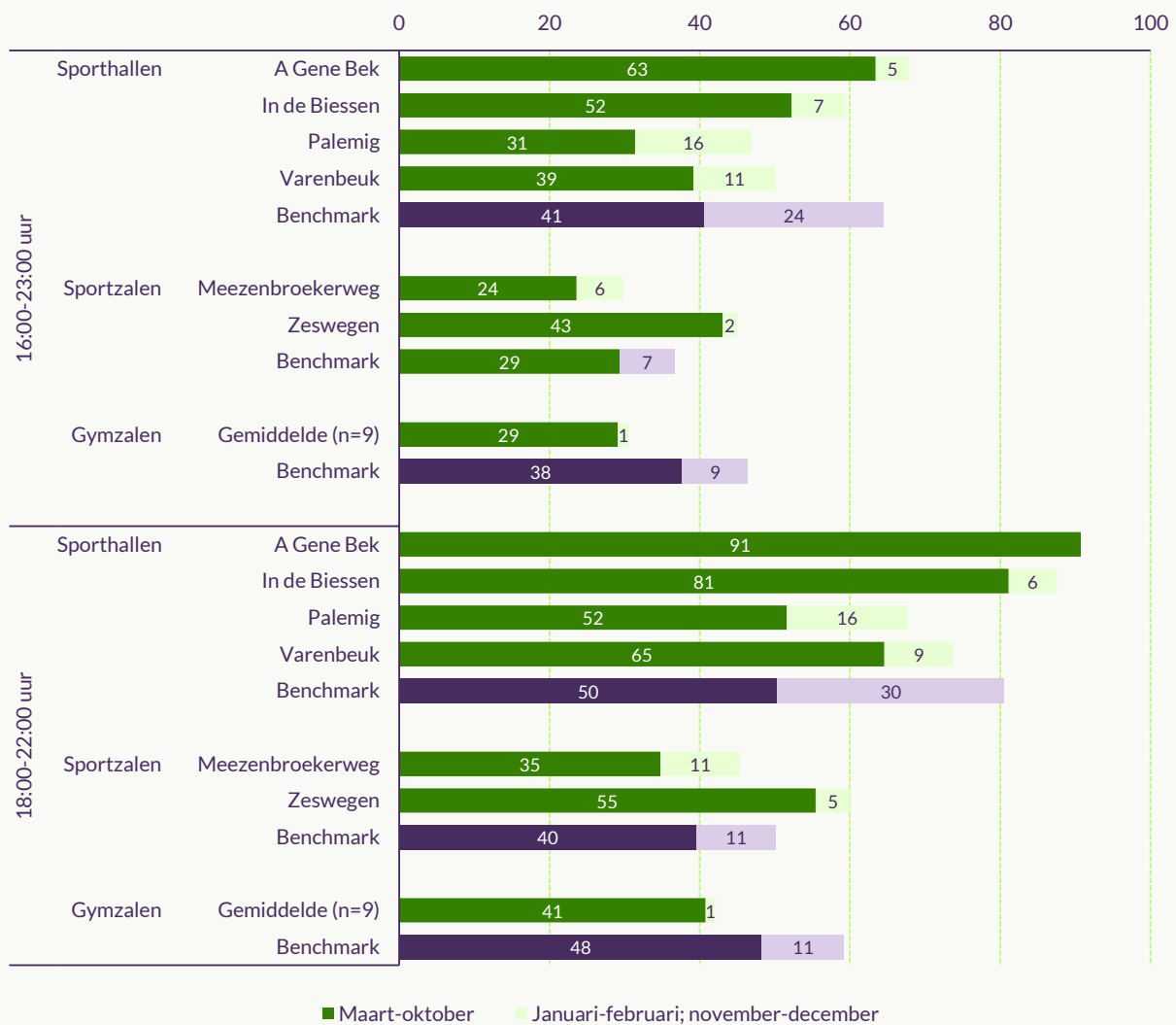
In de sporthallen in Heerlen is de bezetting in januari, februari, november en december lager dan in vergelijkbare gemeenten. De gemiddelde bezetting van de Heerlense sporthallen in de andere maanden is daarentegen relatief hoog.

De bezettingscijfers van sportzaal Zeswegen zijn relatief hoog, die van sportzaal Meezenbroekerweg laag. De gemiddelde bezetting van de gymzalen in Heerlen is lager dan de gemiddelde bezetting van gymzalen in vergelijkbare gemeenten.

Figuur 4.7

Gemiddelde doordeweekse bezetting gemeentelijke binnensportaccommodaties gemeente Heerlen in het seizoen 2022-2023

(in procenten, vakantie- en feestdagen buiten beschouwing gelaten)

Bron: Gemeente Heerlen, werklijsten sporthallen, sportzalen en gymzalen, 2022-2023. Bewerking: Mulier Instituut.

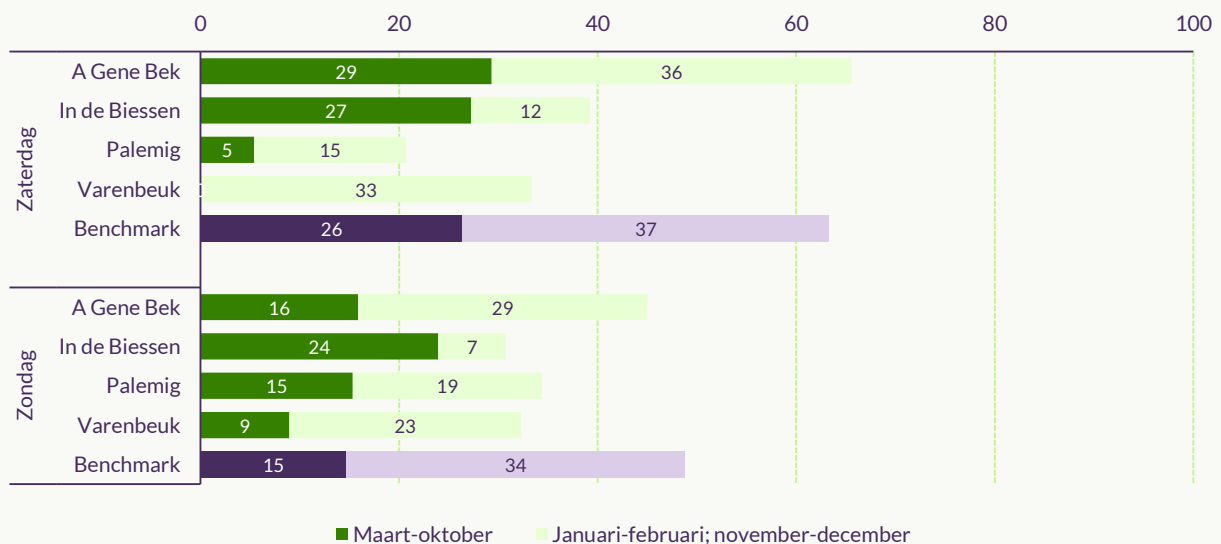
De sporthallen in Heerlen kennen een gemiddelde bezetting van 16 procent op zaterdag en zondag buiten de wintermaanden. Door de instroom van de veldsporten is in de wintermaanden de zaterdagbezetting 40 procent en de zondagbezetting 37 procent. Sporthallen Palemig en Varenbeuk worden beduidend minder gebruikt dan sporthallen A Gene Bek en In de Biessen.

Sporthallen in vergelijkbare gemeenten worden in het weekend meer gebruikt dan de Heerlense sporthallen, met name Palemig en Varenbeuk. Door het lage (weekend)gebruik van deze twee sporthallen valt het gemeentelijke gemiddelde jaargebruik lager uit dan in andere gemeenten.

Figuur 4.8

Gemiddelde weekendbezetting gemeentelijke sporthallen gemeente Heerlen tussen 09:00 en 19:00 uur in het seizoen 2022-2023

(in procenten, vakantie- en feestdagen buiten beschouwing gelaten)

Bron: Gemeente Heerlen, werklijsten sporthallen, 2022-2023. Bewerking: Mulier Instituut.

Sintermeertencollege en Adelante Zorggroep

De sporthal bij het Sintermeertencollege (St. SVO|PL) is op maandag tot en met donderdag na schooltijd beschikbaar voor gebruik door externen. De sportzaal bij de Adelante Zorggroep is zeven dagen per week beschikbaar op de tijden dat Adelante Sport & Bewegen (onderdeel van het revalidatiecentrum) geen aanbod verzorgt.

We hebben bij beide partijen navraag gedaan in hoeverre de accommodaties nog ruimte bieden voor de Heerlense zaalsport. Beide geven aan dat er structureel uren beschikbaar zijn die sportverenigingen en -groepen kunnen afnemen, ook doordeweeks in de avond.

4.4 Ervaring

We hebben een vragenlijst naar de sportverenigingen en -groepen gestuurd die in het seizoen 2022-2023 actief waren in een binnensportaccommodatie in Heerlen. Daarnaast hebben we in het voorjaar van 2023 een bijeenkomst over de zaalsport georganiseerd, waarvoor we hen hebben uitgenodigd. De uitkomsten van de gebruikersbevraging en zaalsportbijeenkomst hebben we besproken met de afdeling verhuur van de gemeente Heerlen.

Bevraging sportverenigingen/-groepen

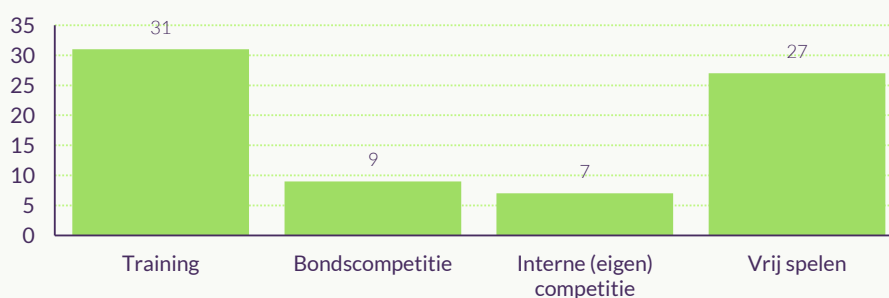
47 sportverenigingen en -groepen hebben de vragenlijst ingevuld. Van drie kwart daarvan beoefenen de leden een zaalsport zoals badminton, volleybal of zaalvoetbal. De helft van deze groep gebruikers heeft weinig leden: twintig leden of minder in het seizoen 2022-2023. Deze leden zijn veelal senioren of 55+'ers. De overige gebruikers die hebben gereageerd zijn veelal sportscholen die (meerdere) vechtsporten aanbieden.

De meeste sportverenigingen en -groepen bieden hun leden trainingen aan in de binnensportaccommodaties en/of de mogelijkheid tot vrij spelen (figuur 4.9). Slechts één op de vijf respondenten geeft aan dat hun leden deelnemen aan een bondscompetitie. Dit zijn veelal verenigingen met veel (junioren)leden.

Figuur 4.9

Gebruik van de binnensportaccommodaties door de respondenten in het seizoen 2022-2023

(in aantallen, n=47)

Bron: Mulier Instituut, bevraging gebruikers binnensportaccommodaties gemeente Heerlen, 2023.

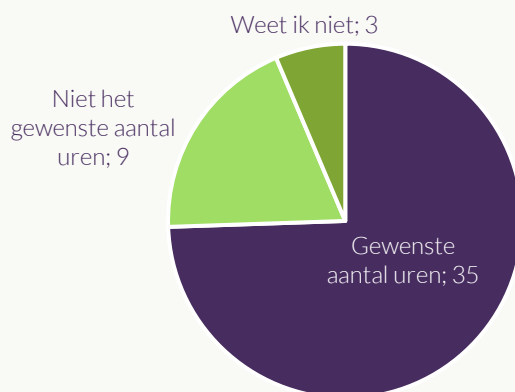
Drie kwart van de sportverenigingen en -groepen geeft aan met de uren die zij afnemen in het seizoen 2022-2023 in de behoefte van de leden te kunnen voorzien (figuur 4.10). Van de negen respondenten die aangeven dat dit nu niet het geval is, geven er acht aan dat dit komt door een tekort aan zaalruimte in de gemeente. Het tekort heeft in alle gevallen betrekking op de doordeweekse uren, veelal voor trainingen. Leden trainen nu tegelijk met te veel leden in de zaal of minder vaak dan ze zouden willen. Twee verenigingen hanteren om deze reden een wachtlijst.

Het zijn vooral grotere zaalsportverenigingen die een tekort aan zaalruimte ervaren. Deze verenigingen zijn in het seizoen 2022-2023 bijna uitsluitend actief in de sporthallen.

Figuur 4.10

Mate waarin de respondenten hun leden het gewenste aantal uren kunnen laten sporten in de binnensportaccommodaties in het seizoen 2022-2023

(in aantallen, n=47)

Bron: Mulier Instituut, bevraging gebruikers binnensportaccommodaties gemeente Heerlen, 2023

Een kwart van de sportverenigingen en -groepen (23%) geeft aan in de toekomst meer gebruik te willen maken van een binnensportaccommodatie. Dit zijn logischerwijs de respondenten die in het seizoen 2022-2023 uren tekortkomen, maar ook een aantal respondenten die zich meer willen richten op talentontwikkeling of op nieuw sportaanbod waar meer zaalruimte voor nodig is (tabel 4.3).

Tabel 4.3

Aangegeven reden(en) waarom gebruikers in de gemeente Heerlen in de toekomst extra uren nodig hebben in de binnensportaccommodaties

(in aantallen, n=11, meerdere antwoorden mogelijk)

Reden	Aantal
Om meer (beter) aanbod voor de huidige leden mogelijk te maken	7
Om nieuwe leden te kunnen accommoderen	7
Om sportaanbod in Heerlen te clusteren	5
Voor talentontwikkeling, sporten op hoger niveau	4
Voor sportaanbod voor nieuwe doelgroepen	2

Bron: Mulier Instituut, bevraging gebruikers binnensportaccommodaties gemeente Heerlen, 2023.

Zaalsportbijeenkomst

Op de bijeenkomst voor de zaalsport waren 21 sportverenigingen en -groepen aanwezig (zie bijlage 2 voor de aanwezigheidslijst). Met hen zijn we in gesprek gegaan over de ervaren knelpunten en oplossingsscenario's.

Veel van het ervaren tekort aan zaalruimte (dat sportverenigingen en -groepen in de gebruikersbevraging hebben aangegeven) blijkt locatie- en tijdgebonden. De gebruikers zijn al jaren actief in een accommodatie en hebben vaste trainings- of speelavonden. Zij willen graag de (extra) activiteiten op deze locatie en op deze avonden clusteren, en niet uitwijken naar een andere accommodatie of andere avond.

Clustering van de activiteiten is goed voor de betrokkenheid van het kader en de leden, en bevordert de sociale contacten, aldus de sportverenigingen en -groepen. Uitbreiding van het aantal uren op de vaste locatie en avond is niet mogelijk vanwege de andere gebruikers. Dat komt deels doordat de accommodaties veel verschillende (kleine) gebruikers kennen.

De meeste aanwezige gebruikers geven aan dat het voor hen niet haalbaar is om leden doordeweeks voor 18:00 uur of na 22:00 uur te laten sporten. Enerzijds is het kader veelal in de late middag nog niet beschikbaar. Anderzijds willen leden (en het kader) niet tot zo laat bezet zijn.

De sport- en gymzalen zijn in theorie geschikt voor veel van de sportactiviteiten van de aanwezige sportverenigingen en -groepen. Zij geven aan dat ze de sociale functie die ze (naast de mogelijkheid tot sportbeoefening) hebben, minder goed vorm kunnen geven in deze accommodaties. In de sport- en gymzalen is geen ruimte voor de ontvangst van ouders of een kantine voor een nazit.

Er is weinig tot geen communicatie tussen de sportverenigingen en -groepen onderling. De communicatie (over het gebruik) vindt bijna uitsluitend met de gemeente (afdeling verhuur) plaats. Men is niet op de hoogte van eventuele knelpunten of wensen van andere gebruikers.

De sportverenigingen en -groepen hebben weinig zicht op de mogelijkheden tot meer gebruik van de sporthallen (en andere accommodaties). De gemeente roostert de accommodaties in (afdeling verhuur). De verenigingen vinden de procedure weinig transparant. Geopperd is om voorafgaand aan het seizoen het totale rooster te communiceren, zodat gebruikers makkelijker onderling contact kunnen leggen en eventueel kunnen afstemmen.

Gesprek afdeling verhuur gemeente Heerlen

De afdeling verhuur van de gemeente Heerlen stuurt ieder jaar aanvraagformulieren naar de sportverenigingen en -groepen. Voor 1 juni ontvangt zij deze formulieren retour, met daarop de gewenste locatie, dagen en uren voor het gebruik van de binnensportaccommodaties. Wanneer gebruikers een aanvraag voor

dezelfde tijden en locaties hebben ingediend, neemt de gemeente een-op-een contact op met de aanvragers: er vindt geen gezamenlijk overleg plaats.

De afdeling verhuur van de gemeente herkent het beeld van de locatie- en tijdgebonden knelpunten. Zij geeft aan dat het voor ieder seizoen een uitdaging is om de aanvragen in te plannen. In het hele proces van inroostering zien ze weinig flexibiliteit bij de sportverenigingen en -groepen. Men wil de vaste uren niet opgeven, en van locatie wisselen is wat hen betreft geen optie.

Volgens de afdeling bieden de bestaande accommodaties in theorie voldoende zaalruimte voor de aangevraagde uren van de sportverenigingen en -groepen, ook doordeweeks tussen 18:00 en 22:00 uur. Maar dan kunnen ze minder rekening houden met de voorkeuren van de gebruikers voor locatie en avond.

Toewijzingscriteria

De gemeente Heerlen hanteert sinds het seizoen 2022-2023 nieuwe criteria voor het toewijzen van uren voor het gebruik van de gemeentelijke sporthallen, sportzalen en gymzalen. Op verzoek van de gemeente hebben we een vraag over tevredenheid over de nieuwe criteria gesteld in de gebruikersbevraging.

De helft van de gebruikers geeft aan (zeer) tevreden te zijn over de nieuwe criteria (51%, figuur 4.11). Vier gebruikers zijn (zeer) ontevreden.

Badmintonclub (BC) Victoria is verrast door de afname in het aantal uren dat zij in sporthal In de Biessen terecht kan. Hierdoor moet zij ook gebruik maken van sporthal Varenbeuk in Heerlerheide, terwijl zij een Hoensbroekse vereniging is. BC Victoria ervaart groot ongemak door de spreiding van de activiteiten en financiële nadelen door de noodzakelijke aanschaf van dubbel materiaal.

Volleybalvereniging Smash is een kleine recreatieve vereniging die niet is aangesloten bij een bond. Hierdoor krijgt zij weinig punten bij de toewijzingscriteria, waardoor zij minder kans maakt op een plek in een sporthal.

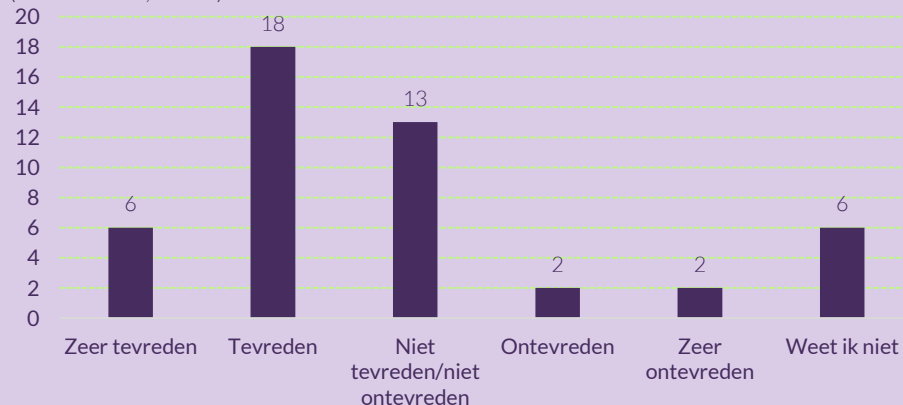
Badmintongroep van der Broeck/Sla jouw slag geeft aan dat het jaarlijks wisselen van speeldag en -tijden door de criteria niet bevorderlijk is voor de continuïteit. Haar doelgroep (55+) heeft hier wel behoefte aan.

De vierde gebruiker die heeft aangegeven ontevreden te zijn over de criteria, wil anoniem blijven. Zij geeft aan dat ondanks de voorrang die zij op basis van de criteria zou hebben, niet het gewenste aantal uren is ingeroosterd.

Figuur 4.11

Tevredenheid toewijzingscriteria van gebruikers binnensportaccommodaties gemeente Heerlen in 2023

(in aantallen, n=47)

Bron: Mulier Instituut, bevraging gebruikers binnensportaccommodaties gemeente Heerlen, 2023.

Bewegingsonderwijs

In dit hoofdstuk behandelen we de behoefte van de scholen aan binnensportaccommodaties.

5.1 Behoefte

Normuren

In Heerlen zijn 25 locaties voor basisonderwijs, zes locaties voor speciaal onderwijs (sbo & (v)so) en twaalf locaties voor voortgezet onderwijs aanwezig. De scholen tellen in totaal ruim 13.800 leerlingen in het schooljaar 2022-2023.

De gemeente Heerlen heeft een taakstelling om te voorzien in gymnastieklokalen, zodat de scholen het verplichte aantal klokuren bewegingsonderwijs voor hun leerlingen kunnen verzorgen. De gemeente kan ervoor kiezen om de huur van niet-gemeentelijke gymnastieklokalen te vergoeden aan schoolbesturen. Het aantal klokuren waarvoor de gemeente een taakstelling heeft, zien we als het aantal normuren of de normatieve behoefte.

Gymnastieklokaal

Een gymnastieklokaal is minstens 252 vierkante meter en de hoogte is minstens 5 meter. Dit kan een gymzaal van (minimaal) 21 bij 12 meter zijn, of een af te scheiden zaaldeel in een sporthal of sportzaal.

Tabel 5.1 laat zien dat in elk stadsdeel voldoende lokalen aanwezig zijn om de normuren bewegingsonderwijs te laten plaatsvinden, nu en in de toekomst.

Tabel 5.1**Normatieve aanbod-behoefteanalyse gymnastieklokalen voor bewegingsonderwijs scholen in de gemeente Heerlen**

(in aantallen, tussen haakjes de onafgeronde behoefte)

Stadsdeel	Onderwijstype	Aanbod				Behoefte			
		2023	2030	2023-2024		2030-2031		2040-2041	
Hoensbroek	Basisonderwijs	-	-	3	(2,2)	2	(1,8)	2	(1,8)
	Speciaal onderwijs (sbo & (v)so)	1	1	2	(2,0)	2	(1,6)	2	(1,6)
	Voortgezet onderwijs	3	3	4	(3,1)	3	(3,0)	3	(2,8)
	Totaal – zonder medegebruik * **	11	11	9	-	7	-	7	-
	Totaal – met medegebruik * **	11	11	7	-	6	-	6	-
Heerlerheide	Basisonderwijs	-	-	2	(1,8)	2	(1,7)	2	(1,7)
	Voortgezet onderwijs	1	1	2	(1,4)	2	(1,4)	2	(1,4)
	Totaal – zonder medegebruik *	7	7	4	-	4	-	4	-
	Totaal – met medegebruik *	7	7	3	-	3	-	3	-
Heerlen-Stad	Basisonderwijs	-	-	5	(4,8)	5	(4,5)	5	(4,5)
	Speciaal onderwijs (sbo & (v)so)	4	4	10	(9,6)	9	(8,7)	9	(8,6)
	Voortgezet onderwijs	11	15	12	(11,4)	11	(10,7)	11	(10,2)
	Totaal – zonder medegebruik *	30	34	27		25	-	25	-
	Totaal – met medegebruik *	30	34	23		21	-	21	-
Heerlerbaan	Basisonderwijs	-	-	1	(0,4)	1	(0,8)	1	(0,8)
	Totaal *	1	2	1	-	1	-	1	-

Bron: Gemeente Heerlen, Normuren bewegingsonderwijs (S)BO, (V)SO, 2023; Pronexus, leerlingenprognoses basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs, 2023-2043. Gemeente Heerlen, 2015; Mulier Instituut, Database SportAanbod (DSA), 2023.

Bewerking: Mulier Instituut.

* Inclusief de gymnastieklokalen in gemeentelijke eigendom. ** Inclusief de zaaldelen van de sportzaal van stichting Adelante Zorggroep.

Het bewegingsonderwijs hoeft niet in dezelfde wijk plaats te vinden als waar de school is gevestigd. Wel moet de afstand die de leerlingen moeten overbruggen van het schoolgebouw tot het gymnastieklokaal binnen bepaalde normen vallen. De gemeente hanteert diverse normafstanden, waarbij de afstand afhankelijk is van het onderwijstype en schoolgrootte.

Normafstand

De normafstanden die de gemeente Heerlen in haar verordening heeft opgenomen zijn in lijn met die van de modelverordening van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG).

De kortste normafstand voor basisscholen en scholen voor speciaal onderwijs (sbo & (v)so) bedraagt 1.000 meter. Voor het voortgezet onderwijs geldt voor alle scholen 2.000 meter als normafstand.

Als een gymnastieklokaal voor meerdere scholen als gymlocatie dient, komen er bij de inroostering aspecten kijken waardoor niet de volledige theoretische capaciteit van een gymnastieklokaal benut kan worden. Hierbij valt te denken aan lesroosters van scholen die lastig verenigbaar zijn en verplichte pauzemomenten voor de vakleerkrachten.

Hieronder nemen we per wijk de aspecten afstand en medegebruik mee om te bezien of er toch knelpunten bestaan in het aanbod.

Hoensbroek

De eigen gymzaal van de Monseigneur Hanssenschool (speciaal onderwijs) biedt onvoldoende capaciteit voor haar normuren, nu en in de toekomst.

Binnen 1.000 meter van het schoolgebouw is de gemeentelijke gymzaal in de BMV Mariagewanden bereikbaar. Maar in het schooljaar 2022-2023 gymmen de leerlingen van De Vlieger (basisonderwijs) in deze gymzaal. De Vlieger is onderdeel van de BMV. De gymzaal heeft onvoldoende restcapaciteit voor de normuren van de Monseigneur Hanssenschool die niet in de eigen gymzaal kunnen plaatsvinden, nu en in de toekomst.

Binnen 1.000 meter van het schoolgebouw van de Monseigneur Hanssenschool ligt ook de sportzaal van de Adelante Zorggroep. Hiervan maakt de school gebruik in het schooljaar 2022-2023. De sportzaal biedt in theorie voldoende capaciteit voor het bewegingsonderwijs van de Monseigneur Hanssenschool, nu en in de toekomst.

Voor De Regenboog (basisonderwijs) zijn de gymzalen van het Sint-Janscollege de enige binnensportaccommodaties binnen 1.000 meter van het schoolgebouw. De leerlingen gymmen hier in het schooljaar 2022-2023. De gymzalen van het Sint-Janscollege, en vanaf 2024 de sporthal, bieden voldoende capaciteit voor de normuren van de twee scholen.

De aanwezige binnensportaccommodaties bieden voldoende capaciteit voor de normuren van de scholen gevestigd in dit stadsdeel, nu en in de toekomst, en leerlingen hoeven niet meer dan 1.000 meter af te leggen naar de gymlocatie.

Heerlerheide

De basisscholen Frans Postma en Sint Paulus hebben geen binnensportaccommodaties binnen 1.000 meter van het schoolgebouw. Leerlingen van Frans Postma gymmen in het schooljaar 2022-2023 in sportzaal Zeswegen (1.400 meter) en de leerlingen van Sint Paulus in de gymzaal van het BMV Heerlerheide (1.100 meter). Vanwege de beperkte omvang van de scholen vallen de afstanden die ze moeten overbruggen wel binnen de geldende normen.

De BMV in Heerlerheide is de gymlocatie voor De Ganzerik, Sint Paulus en Mijn Spoor. Voor De Ganzerik en Mijn Spoor is deze accommodatie de enige binnen 1.000 meter van het schoolgebouw. Voor Sint Paulus is het de dichtstbijzijnde accommodatie (op 1.100 meter). De gymzaal in de BMV biedt in theorie nipt

voldoende capaciteit voor alle gymlessen (tabel 5.2). Het is goed mogelijk dat het roostertechnisch niet mogelijk is om alle gymlessen van de drie basisscholen op elkaar te laten aansluiten, waardoor de capaciteit in de praktijk tekortschiet. Door de verwachte leerlingenafname is in de toekomst de druk op de gymzaal lager.

Tabel 5.2

Aanbod-behoefteanalyse klokuren basisscholen BMV Heerlerheide

(in klokuren per week)

	2023-2024	2030-2031	2040-2041
Capaciteit BMV Heerlerheide	26,00	26,00	26,00
Behoefte basisscholen	25,50	22,50	22,50
<i>De Ganzerik</i>	10,50	10,50	10,50
<i>St. Paulus</i>	6,00	6,00	6,00
<i>Mijn Spoor</i>	9,00	6,00	6,00

Bron: Gemeente Heerlen, Normuren bewegingsonderwijs (S)BO, 2023; Pronexus, leerlingenprognoses basisonderwijs, 2023-2043. Gemeente Heerlen, 2015; Mulier Instituut, Database SportAanbod (DSA), 2023. Bewerking: Mulier Instituut.

Heerlen-Stad

De eigen gymzaal van De Buitenhof (speciaal onderwijs) biedt onvoldoende capaciteit voor haar normuren, nu en in de toekomst. In het schooljaar 2022-2023 wijkt zij uit naar sporthal Palemig (op 4.000 meter afstand). Deze afstand is langer dan de voor de school geldende normafstand.

Binnen 1.000 meter van het schoolgebouw van de Buitenhof ligt gymzaal Welten/De Doom. Maar in het schooljaar 2022-2023 gymmen de leerlingen van Sint Martinus (basisonderwijs) in deze gymzaal. De gymzaal heeft onvoldoende (rest)capaciteit voor de normuren van De Buitenhof die niet in de eigen gymzaal kunnen plaatsvinden, nu en in de toekomst.

De gymzalen van het Grotius College (voortgezet onderwijs) bieden voldoende capaciteit voor de eigen normuren van de school en voor de normuren van de Vrijeschool Parkstad (idem). De scholen zijn gehuisvest op dezelfde locatie. Toch maken ze ook gebruik van sporthal A Gene Bek in het schooljaar 2022-2023. Naar verwachting komt het gebruik van sporthal A Gene Bek te vervallen wanneer de gedeelde nieuwbouw met sporthal voor de scholen gereed is. De eigen sporthal biedt voldoende capaciteit voor de normuren van de scholen, nu en in de toekomst.

De sporthal A Gene Bek dient in het schooljaar 2022-2023 als gymlocatie van zeven scholen, inclusief Grotius College en Vrijeschool Parkstad. De sporthal biedt in theorie voldoende capaciteit voor het gebruik van deze scholen, nu en in de toekomst. Maar het is goed mogelijk dat het roostertechnisch niet mogelijk is om alle gymlessen van de scholen op elkaar te laten aansluiten, waardoor de capaciteit in de praktijk tekortschiet. Het gebruik van het Grotius College en de Vrijeschool

Parkstad komt in de toekomst te vervallen, waardoor de druk op de sporthal lager wordt.

De gymzaal in de BMV in Molenberg is de enige accommodatie binnen 1.000 meter van de drie basisscholen gevestigd in de wijk. De gymzaal biedt in de toekomst onvoldoende capaciteit voor de normuren van de Broederschool, El Wahda en Vrijeschool Helianthus (tabel 5.3).

Tabel 5.3

Aanbod-behoefteanalyse klokuren basisscholen BMV Molenberg

(in klokuren per week)

	2023-2024	2030-2031	2040-2041
Capaciteit BMV Molenberg	26	26	26
Behoefte basisscholen	25,50	28,50	28,50
<i>Broederschool</i>	7,50	9,00	9,00
<i>El Wahda</i>	9,00	10,50	10,50
<i>Vrijeschool Helianthus</i>	9,00	9,00	9,00

Bron: Gemeente Heerlen, Normuren bewegingsonderwijs (S)BO, 2023; Pronexus, leerlingenprognoses basisonderwijs, 2023-2043. Gemeente Heerlen, 2015; Mulier Instituut, Database SportAanbod (DSA), 2023. Bewerking: Mulier Instituut.

Sporthal Palemig dient in het schooljaar 2022-2023 als gymlocatie voor leerlingen van zes scholen. De sporthal biedt in theorie nipt voldoende capaciteit voor het gebruik van deze scholen. Maar het is goed mogelijk dat het roostertechnisch niet mogelijk is om alle gymlessen van de scholen op elkaar te laten aansluiten, waardoor de capaciteit in de praktijk tekortschiet. Het gebruik van het Herlecollege komt na oplevering van de eigen sporthal te vervallen, waardoor de druk op de sporthal lager wordt.

Sportzaal Meezenbroekerweg biedt onvoldoende capaciteit voor de normuren van De Pyler (speciaal onderwijs). De enige andere gemeentelijke binnensportaccommodatie is sporthal Palemig. De school maakt hiervan geen gebruik in het schooljaar 2022-2023. De sporthal biedt ook te weinig restcapaciteit voor het gebruik van de school.

Heerlerbaan

Vrijeschool Helianthus (basisonderwijs) maakt in het schooljaar 2022-2023 gebruik van de gymzaal aan de Vullingsweg. Leerlingen moeten 1.200 meter afleggen tot deze gymlocatie. De nieuwe BMV komt op 900 meter van het schoolgebouw (oplevering 2024).

De BMV voorziet na oplevering ruimschoots in de behoefte van de scholen in dit stadsdeel, nu en in de toekomst, en leerlingen hoeven niet meer dan 1.000 meter af te leggen naar de gymlocatie.

5.2 Gebruik

Gedurende het schooljaar 2022-2023 zijn de gemeentelijke binnensportaccommodaties doordeweeks tussen 08:00 en 16:00 uur 60 procent van de tijd bezet. Dat blijkt uit onze analyse van de verhuuroverzichten. Tussen 09:00 en 14:00 uur is de bezetting 74 procent (figuur 5.1). Op dinsdag (82% tussen 09:00 en 14:00 uur) en donderdag (85%) kennen de accommodaties de hoogste bezettingscijfers. Op maandag (65%), woensdag (67%) en vrijdag (66%) zien we lagere bezettingscijfers (niet in figuur).

De bezettingsgraden verschillen sterk tussen de accommodaties. Zo biedt sportzaal Zeswegen voldoende ruimte voor meer gebruik dan nu plaatsvindt, maar zijn sporthal Palemig en sportzaal Meezenbroekerweg nagenoeg volledig bezet.

De gemeente heeft geen huisvestingsplicht voor het middelbaar beroepsonderwijs (mbo). Het Yuverta College maakt wel gebruik van sporthal Palemig in het schooljaar 2022-2023. We zagen in de vorige paragraaf dat de druk op deze sporthal al hoog is met de normuren waarvoor de gemeente wel een huisvestingsplicht heeft.

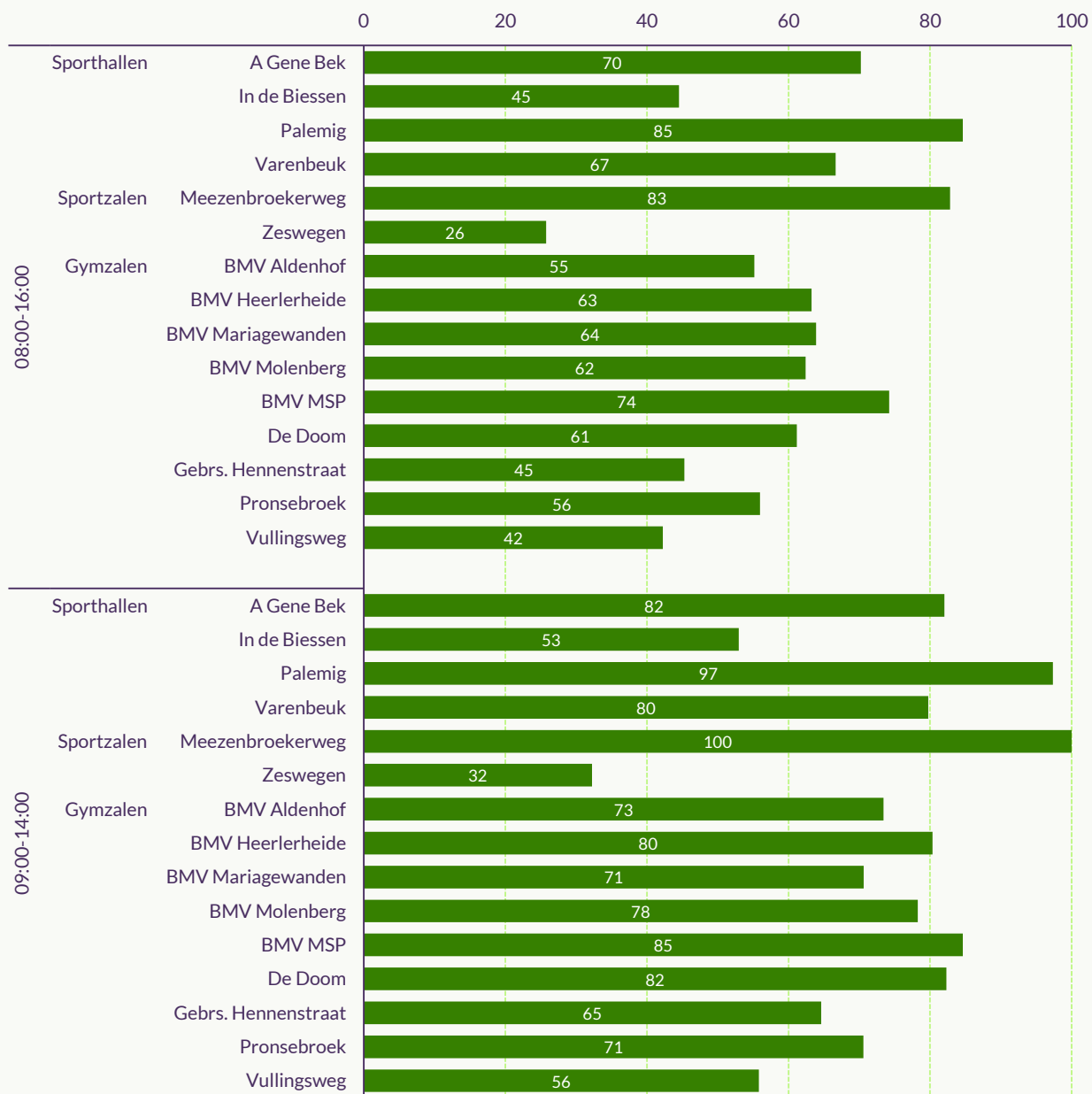
Niet alleen scholen maakten doordeweeks tussen 08:00 en 16:00 uur gebruik van de accommodaties. Welzijnsorganisatie Alcander neemt uren af in de sporthallen A Gene Bek en In de Biessen. Turnvereniging Dynamica Parkstad heeft een groep die doordeweeks overdag in sporthal A Gene Bek traint. Sporthal A Gene Bek is (daarnaast) volop nodig voor het bewegingsonderwijs, zoals we in de vorige paragraaf zagen.

We zien dat de accommodaties met hoge bezettingsgraden overeenkomen met de accommodaties waar in paragraaf 5.1 de hoogste druk met de normuren werd geconstateerd.

Figuur 5.1

Gemiddelde doordeweekse bezetting gemeentelijke binnensportaccommodaties gemeente Heerlen in het schooljaar 2022-2023

(in procenten, vakantie- en feestdagen buiten beschouwing gelaten)

Bron: Gemeente Heerlen, werklijsten sporthallen, sportzalen en gymzalen, 2022-2023. Bewerking: Mulier Instituut.

5.3 Ervaring

We hebben een vragenlijst naar de leiders van de scholen voor basisonderwijs en speciaal onderwijs (sbo & (v)so) in Heerlen gestuurd. Daarnaast hebben we een presentatie gegeven tijdens een overleg van de Regiegroep Lokaal Educatieve Agenda (LEA), waarbij schoolbesturen voor primair onderwijs actief in Heerlen aanwezig waren, gevolgd door een groepsgesprek.

Schoolleidersbevraging

24 schoolleiders hebben de vragenlijst ingevuld, waarmee 86 procent van de schoollocaties is vertegenwoordigd.

De meeste scholen beschikken over een speelzaal. Deze zetten ze in voor de gymlessen van groep 1 en 2. Aanvullend maken de meeste scholen gebruik van een gymzaal, sportzaal en/of sporthal voor het bewegingsonderwijs (figuur 5.2). Op een aantal scholen vinden structureel gymlessen plaats in de buitenlucht, op het schoolplein of een openbaar speelplein of grasveld.

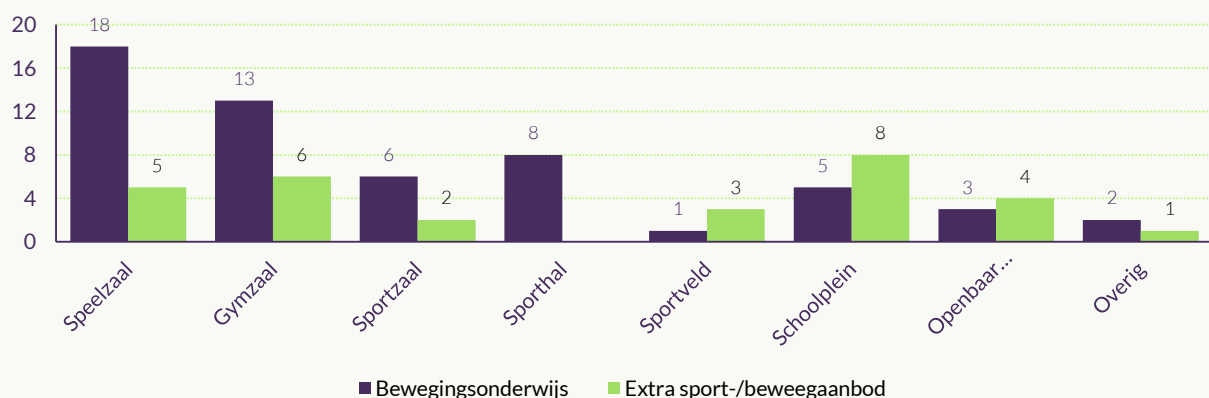
Naast de gymlessen hebben zes van de tien scholen aanvullend sport- en beweegaanbod tijdens of na schooltijd. Deze activiteiten vinden voor een groot deel plaats in de eigen speelzaal of op het schoolplein. Ook doen scholen voor dit aanbod een beroep op de (gemeentelijke) binnensportaccommodaties.

De gemeente heeft vastgelegd zich in te willen zetten om aanvullende sport- en beweegactiviteiten tijdens of buiten schooltijd mogelijk te maken (zie hoofdstuk 2). In de gemeentelijke verordening staat dat ze een verzoek tot extra gebruik alleen in overweging neemt als de capaciteit van de accommodaties dit toestaat.

Figuur 5.2

Structureel accommodatiegebruik voor bewegingsonderwijs en aanvullend sport-/beweegaanbod scholen gemeente Heerlen in het schooljaar 2022-2023

(in aantallen, n=24)

Bron: Mulier Instituut, bevraging schoolleiders basisonderwijs en speciaal onderwijs (sbo & (v)so) gemeente Heerlen, 2023.

Acht op de tien schoolleiders geven aan knelpunten te ervaren in het accommodatiegebruik voor het bewegingsonderwijs (83%). Het meest genoemde knelpunt is een tekort aan accommodaties, gevolgd door de afstand tot de accommodaties waar ze gebruik van maken (figuur 5.3).

Bij twaalf van de zestien schoolleiders die knelpunten bij het aantal en/of de spreiding van de binnensportaccommodaties ervaren, zijn deze knelpunten te herleiden tot de uiteenzetting in paragraaf 5.1. De overige knelpunten gaan over het accommodatiegebruik voor aanvullend sport-/beweegaanbod, voorkeursdagen en -momenten waarop ze nu niet kunnen gymmen of afstanden die ze te groot vinden, maar die wel korter dan 1.000 meter zijn.

Figuur 5.3

Ervaren knelpunten in het accommodatiegebruik scholen gemeente Heerlen in het schooljaar 2022-2023

(in aantallen, n=24)

Bron: Mulier Instituut, bevraging schoolleiders basisonderwijs en speciaal onderwijs (sbo & (v)so) gemeente Heerlen, 2023.

Toekomst

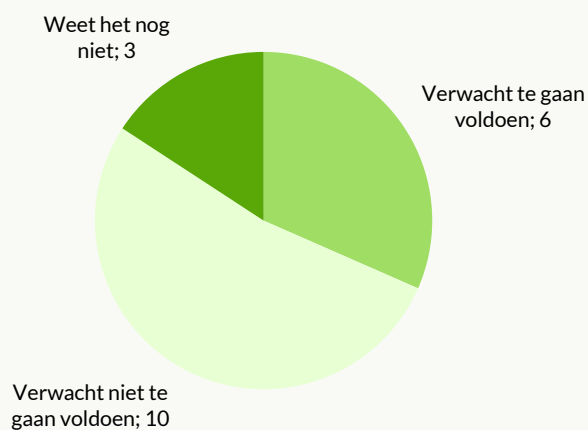
De helft van de leiders van de scholen waar de deugdelijkheidseis van wekelijks twee gymlessen voor alle leerlingen van toepassing wordt, verwacht tijdens de bevraging niet dat ze hieraan voldoen in het schooljaar 2023-2024 (53%). Een derde van de scholen gaf in het huidige schooljaar aan alle leerlingen al wekelijks twee gymlessen (33%, niet in figuur). Alle schoolleiders die niet verwachten dat ze aan de deugdelijkheidseis gaan voldoen, geven aan dat dit komt door een tekort aan beschikbare binnensportaccommodaties.

De meeste schoolleiders zien sportvelden niet als geschikte accommodatie voor het bewegingsonderwijs (67%). Zij lichten toe dat de afstand te groot is en dat het te weersafhankelijk is. 17 procent ziet sportvelden wel als een structurele mogelijkheid voor de gymlessen.

Figuur 5.4

Mate waarin schoolleiders van scholen in de gemeente Heerlen verwachten te voldoen aan de deugdelijkheidseis in het schooljaar 2023-2024

(in aantallen, n=19)

Bron: Mulier Instituut, bevraging schoolleiders basisonderwijs en speciaal onderwijs (sbo & (v)so) gemeente Heerlen, 2023.

Twee op de drie schoolleiders zeggen dat er plannen liggen voor (meer) sport- en beweegaanbod naast het bewegingsonderwijs (67%). Zij willen graag meer naschoolse sport of pauzesport realiseren. Hoewel een deel van dit aanbod gepland is voor op het schoolplein, een sportveld of een openbaar speelplein/grasveld, kijken op één na alle schoolleiders (ook naar de (gemeentelijke) gymzalen, sportzalen en sporthallen om deze activiteiten te laten plaatsvinden.

Overleg Regiegroep Lokaal Educatieve Agenda (LEA)

Tijdens het reguliere overleg van de regiegroep LEA waar wij een presentatie hebben verzorgd, waren vertegenwoordigers van vier schoolbesturen aanwezig. Ook waren er vertegenwoordigers van twee stichtingen voor buitenschoolse opvang en een programmamanager van het Nationaal Programma Heerlen-Noord aanwezig (zie bijlage 3 voor de aanwezigheidslijst).

De aanwezige schoolbesturen vinden het belangrijk om onderscheid te maken tussen accommodaties voor het bewegingsonderwijs en 'sport & spel'. Met dit laatste bedoelen ze de aanvullende sport- en beweegmomenten, die niet gericht zijn op het behalen van de kerndoelen van het bewegingsonderwijs.

Traditionele binnensportaccommodaties hebben de sterke voorkeur van de schoolbesturen, zowel voor het bewegingsonderwijs als voor het aanvullende sport- en beweegaanbod. Andersoortige accommodaties kunnen als *aanvullende* locatie fungeren, maar alleen voor de aanvullende sport- en beweegmomenten. Sporthallen, sportzalen en gymzalen hebben de voorkeur van de schoolbesturen, al is het maar als uitwijkmogelijkheid bij slecht weer.

De voorkeuren van de schoolbesturen vertalen zich in de wens van een binnensportaccommodatie om de hoek van alle schoolgebouwen. Dit biedt mogelijkheden voor alle vormen van sport en bewegen, tijdens en na schooltijd.

Accommodaties voor extra sport- en beweegaanbod

De gemeente Heerlen zet zich samen met scholen en andere maatschappelijke partners in voor maximale ontwikkelkansen in het onderwijs voor alle 2- tot 14-jarige kinderen in de gemeente (Gemeente Heerlen, 2022b). Zo stimuleert zij scholen het programma de 'Rijke Schooldag' te introduceren.

Een rijke schooldag houdt in dat een school in een verlengde schooldag extra tijd besteedt aan basisvakken, gezondheid, sport en bewegen en de brede talentontwikkeling.

Uit onze bevraging van de schoolleiders volgt dat op 60 procent van de scholen in het primair onderwijs sprake is van sport en bewegen tijdens de (verlengde) schooldag, buiten het bewegingsonderwijs om. En twee op de drie schoolleiders willen dit introduceren of uitbreiden. Aan de andere kant kregen leerlingen op slechts een derde van de scholen wekelijks twee lessen bewegingsonderwijs.

De gemeente zal de scholen eerst in staat moeten stellen aan de wettelijke verplichtingen op het gebied van bewegingsonderwijs te voldoen. We hebben vier gebieden geïdentificeerd waar het aantal binnensportaccommodaties hiervoor tekortschiet. Aanvullend sport- en beweegaanbod van scholen in deze accommodaties is tijdens de traditionele schooltijden dan ook waarschijnlijk niet mogelijk. Deze gebieden zijn:

- het gebied rondom de BMV in Heerlerheide;
- de wijk Molenberg in Heerlen-Stad;
- het gebied rondom sporthal A Gene Bek in Heerlen-Stad;
- het gebied rondom sporthal Palemig in Heerlen-Stad.

De huidige binnensportaccommodaties bieden wel in alle gebieden voldoende ruimte voor extra naschools sport- en beweegaanbod. De gemeentelijke accommodaties kennen doordeweeks tussen 15:00 en 18:00 uur de laagste bezettingscijfers. Maar veel schoolleiders vinden de afstand tot deze accommodaties te groot. Voldoen aan de wens van schoolleiders van een gymnastieklokaal om de hoek bij elk schoolgebouw zal leiden tot extra leegstand.

Afhankelijk van het type extra sport- en beweegaanbod (dat de gemeente wil faciliteren) kan het aanbod aan andersoortige (sport) accommodaties verbeterd of uitgebreid worden (in de omgeving van de scholen). Hier liggen ook aanknopingspunten in de ambitie van de gemeente om meer buitenruimte geschikt te maken voor een sportieve invulling of beweegvriendelijke omgeving.

Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk zetten we de belangrijkste conclusies op een rij, geven we een beschouwing op de resultaten en baseren we hier een aantal aanbevelingen op.

6.1 Conclusies

Een kwart van de sportverenigingen en -groepen en acht op de tien schoolleiders geven aan dat het aantal binnensportaccommodaties ontoereikend is voor hun behoefte. Dit blijkt uit onze bevestigingen en bevestigt de signalen die de gemeente in het verleden heeft ontvangen.

De ervaren knelpunten bij de zaalsport hebben bijna uitsluitend betrekking op het doordeweekse avondgebruik van de sporthallen. De grote zaalsportverenigingen geven aan dan niet het benodigde aantal uur in de sporthallen te kunnen afnemen.

De knelpunten die de schoolleiders kenbaar hebben gemaakt, hebben veelal betrekking op het verplichte aantal gymlessen dat zij moeten verzorgen, maar ook op het aanvullende sport- en beweegaanbod dat ze in de binnensportaccommodaties (willen) aanbieden. Voor het eerste heeft de gemeente een zorgplicht. Voor het tweede niet, maar wel de ambitie om dit mogelijk te maken.

6.2 Interpretatie

Zaalsport

Onze analyses bevestigen de knelpunten van de zaalsportverenigingen tot op bepaalde hoogte. Het aantal sporthallen in de gemeente is conform de *minimale* behoefte, en vergeleken met referentiecijfers is het aanbod laag.

Toch biedt het huidige aanbod voldoende ruimte voor de behoefte van de sportverenigingen en -groepen, ook doordeweeks in de avond. In de gemeentelijke sporthallen Palemig en Varenbeuk zijn voldoende mogelijkheden tot (meer) gebruik door sportverenigingen- en groepen. Ook in de sporthal van het Sintermeertencollege is ruimte beschikbaar. In de weekenden kennen de sporthallen veel leegstand.

Sportverenigingen en -groepen wijken liever niet af van hun vaste speellocatie en -avond(en). Ze nemen liever meer uur af op hun vaste locatie en -avond(en). Hierdoor kennen de accommodaties op specifieke doordeweekse avonden leegstand, maar ervaren de gebruikers een tekort op de avonden waarop meerdere gebruikers actief (willen) zijn.

Intensivering van het gebruik van de bestaande sporthallen is in lijn met het geformuleerde sportbeleid van de gemeente Heerlen. Ook landelijk staat het

verhogen van het (sociaalmaatschappelijk) rendement van de bestaande sportinfrastructuur hoog op de agenda.

We verwachten niet dat het aantal zaalsporters, en daarmee de behoefte aan zaalruimte, (sterk) toeneemt. Op basis van de bevolkingsprognose verwachten we op korte termijn een kleine toename, maar op de (middel)lange termijn een sterke afname. Daarnaast laat het gebruik van binnensportaccommodaties voor de sportbeoefening een dalende trend zien.

Bewegingsonderwijs

De ervaren knelpunten van de schoolleiders zijn grotendeels te herleiden tot scholen die geen gymnastieklokalen binnen 1.000 meter van het schoolgebouw hebben en tot scholen die een gymnastieklokaal moeten delen met meerdere andere scholen, waardoor organisatorische knelpunten bestaan.¹

Voor deze scholen zijn wel andere gymnastieklokalen beschikbaar. Deze liggen op ruime afstand van de schoolgebouwen, waardoor leerlingen een grote afstand moeten overbruggen en veel onderwijstijd verloren gaat. De afstanden vallen wel binnen de geldende normen, waardoor de gemeente de accommodaties wel aan de scholen kan toewijzen.

In de eerste categorie knelpunten vallen de basisscholen Frans Postma, Sint Paulus en Vrijeschool Helianthus (loc. Heerlerbaan). Wanneer de Brede Maatschappelijke Voorziening (BMV) in Heerlerbaan is opgeleverd, maakt de Vrijeschool Helianthus hiervan gebruik. De afstand is dan minder dan 1.000 meter.

In de tweede categorie knelpunten identificeren we vier gebieden waarop het aanbod knelt met de normuren van de scholen waarvoor de gemeente een zorgplicht heeft:

- Het gebied rondom de BMV in Heerlerheide;
- de wijk Molenberg in Heerlen-Stad;
- het gebied rondom sporthal A Gene Bek in Heerlen-Stad;
- het gebied rondom sporthal Palemig in Heerlen-Stad.

De geplande sporthal bij het Grotius College en Vrijeschool Parkstad (één locatie) lost het knelpunt bij A Gene Bek op middellange termijn op. Afhankelijk van de locatie van de nieuwbouw voor deze scholen kan de sporthal ook een oplossing zijn voor de problemen in Molenberg.

Ook het Herlecollege beschikt in de toekomst over een eigen sporthal. Hierdoor komen uren vrij in Palemig, waardoor ook het knelpunt in dit gebied op de middellange termijn wordt opgelost.

¹ Bij de gemeente Heerlen is bekend van welke scholen de schoolleiders knelpunten hebben aangegeven die hier niet onder vallen.

In Heerlerheide staan geen mutaties in het aanbod gepland, maar wordt wel een leerlingenafname verwacht. Mogelijk verdwijnt hierdoor op middellange termijn het knelpunt.

Op korte termijn moeten scholen (op een andere manier) het verplichte aantal gymlessen aan hun leerlingen kunnen verzorgen. Dit is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de gemeente en de schoolbesturen. Om te komen tot kwalitatief hoogwaardig bewegingsonderwijs dat aansluit op de leerdoelen en past binnen de bredere inroostering van scholen is goed overleg hierbij van groot belang.

Aanvullend sport- en beweegaanbod

Zes van de tien scholen hebben aanvullend sport- en beweegaanbod (naast het bewegingsonderwijs). Twee op de drie schoolleiders geven aan dat er plannen liggen voor (meer) sport- en beweegaanbod. De gemeente heeft de ambitie dit aanbod mogelijk te maken. Hoewel de vorm van het aanvullende aanbod vrij is, kijken de scholen wel naar dezelfde accommodaties als waar het bewegingsonderwijs plaatsvindt.

6.3 Aanbevelingen

De resultaten van de aanbod-behoefteanalyse voor zaalsport vertellen een ander verhaal dan de resultaten voor het bewegingsonderwijs. Hierdoor zijn andere aanbevelingen van toepassing.

Zaalsport

De gemeente heeft geen wettelijke taakstelling om te voorzien in ruimte voor (zaal)sport. Zij kan de (ervaren) knelpunten wel voldoende aanleiding vinden om het aanbod uit te breiden. Het verdient aanbeveling om eerst aandacht te besteden aan een efficiëntere bezetting.

- Onderzoek de mogelijkheden om de aantrekkelijkheid (functionaliteit) van de impopulaire sporthallen te verhogen en zo mogelijk het gebruik van deze hallen te intensiveren. Bepaalde gemeentelijke sporthallen (Palemig en Varenbeuk) zijn namelijk minder populair bij de sportverenigingen en -groepen. In de bevraging en tijdens de bijeenkomst is onvoldoende naar voren gekomen waarom dit zo is.
- Voer (periodiek) overleg met de gebruikers. Dat kan helpen om ze beter inzicht te geven in de kansen die de accommodaties bieden en om ze verder te laten kijken dan het eigen (verenigings)belang. Het gebruik van de bestaande binnensportaccommodaties is namelijk historisch gegroeid. Sportverenigingen en -groepen hebben hun vastigheden en willen hier niet van afstappen. Eigenaarschap van het probleem dat de accommodaties (daardoor) onderbenut blijven, ontbreekt grotendeels bij de gebruikers.
 - Hierbij is een onderscheid mogelijk. Enerzijds grote verenigingen met meerdere (trainings)groepen, die een sporthal een hele avond kunnen vullen, wat goed is voor de onderlinge contacten, de inzet van trainers en

de benutting van spelmateriaal. En anderzijds kleine verenigingen/groepen, die één of twee uur gebruik maken van een sporthal. Deze laatste groep kan wellicht eerder naar een andere locatie of tijd worden bewogen.

- Overweeg een van de drie nieuwe sporthallen beperkt geschikt en beschikbaar te maken voor een of meerdere specifieke sportgebruikers. Hierbij valt te denken aan een trainingslocatie voor de doordeweekse avonden voor een seizoengebruiker. Als de toekomstige sporthal van het Grotiuscollege en Vrijeschool Parkstad in de wijk Bekkerveld gerealiseerd wordt, biedt dit op doordeweekse avonden verlichting voor de sporthal A Gene Bek. Deze sporthal kent de hoogste bezettingscijfers.

Bewegingsonderwijs

De gemeente heeft een huisvestingsplicht voor het bewegingsonderwijs. Deze heeft in beginsel betrekking op gymnastieklokalen. In een aantal gebieden volstaan de gymnastieklokalen, of de spreiding ervan, niet om alle vereiste gymlessen te laten plaatsvinden. In deze gebieden moet men (in overleg) komen tot oplossingen (voor de korte termijn). Aanbevelingen hiervoor zijn:

- Breng prioritering aan in de inroostering van het gebruik. De gemeentelijke accommodaties kennen overdag een veelvoud van gebruikers, waaronder gebruikers waarvoor de gemeente geen zorgplicht heeft en gebruikers die over eigen accommodaties beschikken die afdoende zouden moeten zijn.
 - Eerst moet duidelijk zijn waarvoor de gemeente een zorgplicht heeft, welke scholen zelfvoorzienend zijn en welke aangevraagde uren gelden als extra sport- en beweegaanbod (bv. in het kader van de verlengde schooldag). Rooster vervolgens de uren waarvoor de gemeente een zorgplicht heeft als eerste in, zodat het verplichte bewegingsonderwijs zoveel mogelijk in de gymnastieklokalen kan plaatsvinden.
- Verruim of introduceer regelingen. Zo kan de gemeente de drempel voor leerlingenvervoer verlagen of de vergoeding voor het gebruik van niet-gemeentelijke (sport)accommodaties voor het bewegingsonderwijs verruimen.
- Geef andersoortige (sport)accommodaties (bijvoorbeeld sportvelden, schoolpleinen) een (grotere) rol in het bewegingsonderwijs. Dit moet in overleg gebeuren met de schoolbesturen, omdat het bewegingsonderwijs in beginsel in gymnastieklokalen moet plaatsvinden. Hiervoor is dus een vorm van omdenken noodzakelijk. Een mogelijkheid is om deze accommodaties geschikter te maken door bijvoorbeeld beweegpleinen toe te voegen of overkappingen te plaatsen.
- Neem het knelpunt in Molenberg mee bij de keuze voor de locatie van de nieuwbouw (inclusief sporthal) voor het Grotius College en Vrijeschool Paarkstad. Zo kan de gemeente mogelijk meerdere knelpunten oplossen.

Aanvullend sport- en beweegaanbod

De gemeente heeft ambities om scholen in staat te stellen rijke of verlengde schooldagen aan hun leerlingen aan te bieden. Per school(gebied) moet ze bekijken wat de wensen zijn en in hoeverre de gymnastieklokalen een rol kunnen spelen.

- Kijk bijvoorbeeld (bij nieuwbouw) naar de mogelijkheden voor vergrote speellokale, ruimere schoolpleinen en beweegpleinen rondom het schoolgebouw. De schoolomgeving wordt hiermee breder inzetbaar, eventueel ook voor de reguliere gymlessen.

Bronnen

Gemeente Heerlen (2015). *Verordening Voorzieningen Huisvesting Onderwijs*.

Gemeente Heerlen (2022a). *Coalitieakkoord 2022-2026: Uit liefde voor onze stad*.

Gemeente Heerlen (2022b). *Meerjarig Bestuurlijk Programma 2023-2026*.

Hoekman, R., & Schadenberg, B. (2023). *Onderbenutting van sportaccommodaties*. Mulier Instituut.

Hoekman, R., & Van der Maat, K. (2017). *Monitor Lokaal Sportbeleid 2016*. Mulier Instituut.

Hoekman, R., Hoenderkamp K., & Van der Poel, H. (2013) *Sportaccommodaties in beeld*. Mulier Instituut.

Hoekman, R., Schots, M., & Ruikes, D. (2022). *Jaarrapport duurzame sportinfrastructuur*. Mulier Instituut.

Hoekman, R. (2018). *Sport policy, sport facilities and sport participation*. Radboud Universiteit.

Hoogendam, A., Ruikes, D., & Hoekman, R. (2021). *Monitor Lokaal Sportbeleid 2020*. Mulier Instituut.

KVLO (2019). *Handboek Huisvesting bewegingsonderwijs*.

KVLO (2023). *Document overzicht leerlijnanalyse*.

Lucassen, J., Van der Roest, J., Brandsema, A., Davids, A., Elling, A., Ter Haar, M., ... & Waardenburg, M. (2018). *Sportverenigingen in Nederland*. Mulier Instituut.

Schadenberg, B. (2022). Ontwikkeling uitbesteding gemeentelijk sportbeleid in beeld. *Sport & Gemeenten*, 70(1), 50-52.

Schadenberg, B., Hoenderkamp, K., & Hoekman, R. (2020). *Binnensportaccommodaties in Nederland*. Mulier Instituut.

Schots, M., & Schadenberg, B. (2020). *Open sportparken in Nederland*. Mulier Instituut.

Slot-Heijs, J., Vrieswijk, S., Bronkhorst, A., & Lucassen, J. (2022). *Lichamelijke opvoeding en sport in het voortgezet onderwijs*. Mulier Instituut.

Slot-Heijs, J., Vrieswijk, S., & Lucassen, J. (2021). *Bewegingsonderwijs en sport in het primair onderwijs 2021: 2-meting*. Mulier Instituut.

Van der Poel, H., Hoenderkamp, K., Hoekman, R., Bakker, S., Davids, A., Hoffmans, W., ... & Scholten, V. (2016). *Sportaccommodaties in Nederland: kaarten en kengetallen*. Mulier Instituut.

Vrieswijk, S., & Schadenberg, B. (2023). *Huisvesting bewegingsonderwijs: gemeentelijk perspectief op de wettelijke verplichting in het primair onderwijs*. Mulier Instituut.

Gymzalen gemeente Heerlen

Tabel B1.1

Gymzalen in de gemeente Heerlen in 2022

Stadsdeel	Accommodatie	Exploitant	Opmerkingen
Hoensbroek	BMV Aldenhof	Gemeente Heerlen	Drie gymzalen
	BMV Mariagewanden	Gemeente Heerlen	
	Sint-Janscollege	St. LVO	
	Monseigneur Hanssenschool	St. Vitus Zuid	
Heerlerheide	BMV Heerlerheide	Gemeente Heerlen	
	Pronsebroek	Gemeente Heerlen	
	Emmacollege	St. LVO	
Heerlen-Stad	BMV Molenberg	Gemeente Heerlen	
	BMV MSP	Gemeente Heerlen	
	Gebroeders Hennenstraat	Gemeente Heerlen	
	Welten/De Doom	Gemeente Heerlen	
	Catharinaschool - Oude Lindestraat	INNOVO	
	Catharinaschool - Smidserweg	INNOVO	
	De Griffel	INNOVO	
	De Buitenhof	St. Alterius	
	Beroepscollege Parkstad Limburg	St. SVO PL	
	Bernardinuscollege	St. SVO PL	
	De Nieuwe Thermen	St. SVO PL	
	Grotius College	St. LVO	Twee gymzalen
Heerlerbaan	Vullingsweg	Gemeente Heerlen	

Bron: Mulier Instituut, Database SportAanbod (DSA), 2022. Bewerking: Mulier Instituut.

Aanwezigheid zaalsportbijeenkomst

Tabel B2.1

Aanwezige sportverenigingen en -groepen zaalsportbijeenkomst voorjaar 2023

Sportvereniging/-groep	Sport
Badminton van de Broek	Badminton
BC Victoria	Badminton
BC Palemig	Badminton
Tracks Parkstad	Basketbal
SV Marathon	Gymnastiek
Sport en Spel Gymnastiek	Gymnastiek
GV Wilskracht	Gymnastiek
GV Dynamica	Gymnastiek
GV Fides	Gymnastiek
HV BDC' 90	Handbal
KV Mariarade	Korfbal
KWV De Heidebloem	Kunstwielrijden
TV Hoensbroek	Tafeltennis
Trimfit	Trimfit
Krul Taekwondo	Vecht- en verdedigingssport
VC Heerlen	Volleybal
Sjoahn volleybal	Volleybal
Volleybal Mesters	Volleybal
Volleybal Sport en Spel Hoensbroek	Volleybal
Parkstad Futsal League	Zaalvoetbal
Woensdagavondclubje Hennenstraat	Overig

Aanwezigheid overleg Regiegroep LEA

Tabel B3.1

Aanwezige organisaties tijdens regulier overleg Regiegroep LEA voorjaar 2023

Organisatie	Type
INNOVO	Schoolbestuur
MOVARE	Schoolbestuur
Alterius	Schoolbestuur
El Wahda	Schoolbestuur
Humankind	Kinderopvang en -ontwikkeling
POVH	Peuteropvang
Nationaal Programma Heerlen- Noord	Alliantiepartij

Betrokken gemeenteambtenaren

Tabel B4.1

Betrokken gemeenteambtenaren

Functie	Naam
Strategisch beleidsadviseur sport	Ivo Reuvers
Beleidsmedewerker sport en bewegen	Caroline Blom
Medewerker verhuuradministratie	Margriet Lemmens
Strategisch beleidsmedewerker onderwijs(huisvesting)	Marc Dreessen
Strategisch beleidsmedewerker onderwijs(huisvesting)	Esther Hartmans-Dobbelstein
Beleidsmedewerker onderwijs	Maren Slangen
Beleidsondersteuner onderwijshuisvesting	Sandra America-Gulpen

